

interkom

ČS FANDOM

informační
servis
fandomu
11/2022

Bilcon 2022, tentokrát už osmého října

pro nás začal krutě, sobotním vstáváním ještě před sedmou ani ne po šesti hodinách spánku. Ač poněkud zombifikovaní jsme ale už okolo osmé ranní v metru na přestupu potkali Vlada Říšu, který to celkem přivítal s tím, že si není jistý kudy a kam na nástupiště Leo Expressu, který nám zajistil Pavel Poláček. Na peróně jsme pak potkali Ondřeje Neffa, který po neblahé minulé cestě vyrazil s dostatečnou rezervou, aby vše stihl, i kdyby opět nejelo metro, za chvíli se objevil vždy usměvavý Tom Petrásek, po něm Silver a chyběl už jen Honza Vaněk jr. Ten po chvíli zavolal, že se na nádraží vydal vlakem, který teda stojí někde před tunelem... Ale nakonec se i on asi dvě minuty před odjezdem objevil. Našli jsme naše čtyřsedadla, která nám Pavel Poláček před půl rokem rezervoval, a když jsme se rozjeli, Pavel zrušil rezervní jízdenky pro případné opozdilce.

Já seděl s Ondřejem a Vladem Říšou na sedadlech 65+, Jarda Veis letos měl něco neodkladného, a tak jeho místo zůstalo volné a umožňovalo plynulou cirkulaci besedujících. Z Ondřejova chytrého mobilu jsme se dověděli o husarském kousku Ukrajinců a já si vzpomněl na kultovní zvolání „Dycky Most!“.

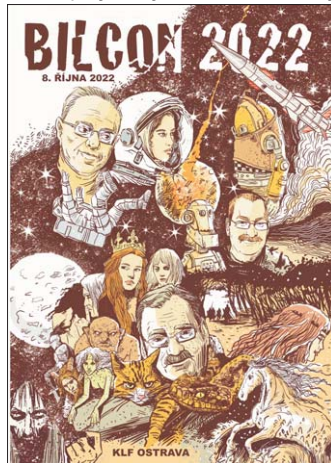
Po třech a něco hodinách jízdy, kdy se k nám ještě připojili Petr Konupčík a Pepa Vašát, jsme se jen s minimálním zpožděním ocitli ve Studénce, kde už na nás čekal pohodlný autobus, aby nás za pár minut vysadil na Bíloveckém náměstí kousek od zámku a katakomb. A před nimi a pak i v nich už na nás čekali. Nejprve jsme u bdělého Standy Otavy zaplatili vstupné a

hlavně zálohu (žrádlenku) na všemožné dobroty, které přichystala širší Poláčkovice rodina. Pak nás děvčata u dalšího stolu vybavila conovými materiály, programem a hlavně očíslovaným kelímkem, který jsme po celý Bilcon používali k čepování nápojů. Tedy až na Ondřeje, který svůj někde nechal už cestou do hotelu. Nakonec jsme se probili tradiční znalostní anketou, já získal placku chytráka, ovšem hlupák (s obrázkem Trurla a Klapácia) se mi líbil víc, naštěstí mi ho druhý den věnoval Vlado Říša, a konečně se ocitli v útěšném baru U Baraby.

Tam jsme si k obědu mohli vybrat mezi guláškem, masovými klobásami, studenou nebo ohřátou sekanou, k tomu pivo nebo v mém případě kofolu a nějaké sladkosti.

Následovalo slavnostní zahájení v podání Aleše Kovala, při kterém jsme stihli pogratulovat Piotru „Raku“ Rakoví k šedesátinám, Ostraváci pro něj měli nachystáno několik monstrózních balíků s dárky a dort s emblémem KLF, který nám připomenul, že také slavíme 40. výročí hostitelského klubu. Aby to ostatním nebylo líto, připravili i několik desítek zmenšených kopií jubilejního dortu, aby se dostalo na všechny. Kdo se nacpal sladkostí po obědě, teď litoval.

Důkladně posilnění jsme se vydali s Ondřejem, Vladem a Tomem Petráskem ubytovat do hotelu u nádraží zvaného GTC klub. I tam nám Pavel zajistil odvoz, proti minulému roku na recepci vše odsejpal, jen Tom neměl klíče, protože bydlel s již ubytovaným Robertem Pilchem, který nebral telefon a měl je u sebe. Naštěstí se ukázalo, že Robert jen na pokoji ještě vyspával po bujarém pátečním programu. pokračování na str. 7

OBSAH

Bilcon 2022, tentokrát už osmého října	1	Ann Leckieová: Ve službách Milosti	19
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Politika jako hra?	22
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou - listopad	24
Miloš Urban: KAR	8	Faraonův odkaz	25
Iain M. Banks: Pomysli na Fléba	10	Události na pozadí	26
Znovu na Marsu aneb Armagedon	13	Splněný sen	26
Ptáček je volný	14	DOGMA	27
Angažovanost literární fantastiky	15	Setkání s kapitánem Flotily	28
Putler v pytli (recenze)	18	Nick Lane: Záhada života	28

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Omlouvám se za několik fotografií s mou maličkostí, jsou v čísle vždy kvůli těm ostatním zobrazeným, to máte za to, že si musím reportáže z conů psát sám, včetně té z letošního Bilconu na straně 1.

Jirka Grunt z nedávného pobytu v nemocnici vytěžil několik recenzí, dvě, které najdete na stranách 8 až 12, věnoval knihám tak rozdílných autorů, jak jen lze, totiž Miloše Urbana a Iainu M. Bankse. Jeho věrné čtenáře určitě nepřekvapí, že došel k řadě zajímavých postřehů. Na straně 19 najdete jeho třetí počín, posouzení závěrečného dílu Radčské trilogie Ann Leckieové *Ve službách Milosti*.

Ivo Fencel recenzuje knihu z marsovského cyklu Ondřeje Neffa, od kterého přetiskujeme hned několik fejetonů.

Z výstavy v Bíloveckém muzeu

Po Ivanu Adamovičovi (strana 4) se recenzování uměleckých performancí ve veřejném prostoru věnuje i Jaroslav Veis, vizte stranu 18.

František Novotný nám věnoval svou přednášku o angažovanosti literární fantastiky, kterou někteří vyslechli v Klubu Julese Vernea, my s Michaelou ale přišli pozdě, a tak z ní máme o to větší radost.

Petr Svoreň, jr. se opět věnuje počítačovým hrám, dnes nás na straně 22 seznamuje se zajímavou herní inovací, kde mají důležitou roli politická přesvědčení hráče. *Disco Elysium* by asi byla hra pro mě, kdyby mi tedy zbýval nějaký čas. :-)

Pro čtenáře, kteří jako první čtou vědecko-historickou rubriku Františka Houdka, si tento přichystal sté výročí

objevení Tutanchamonovy hrobky, od kterého se odpíchl k obecnějším úvahám o civilizizačních kolapsech.

Filip Gotfrid po delším čase naplnil svou filmovou rubriku Dogma, k té jsem přiřadil úvahu Jirky Grunta o seriálu *Pozadí událostí*, o kterém jsem se rozpovídal v minulém Bulváru. A konečně na poslední straně najdete minireportáž Honzy Pavlíka o kapitánce Kathryn Janeway a jeho hvězdné hodině. **Zdeněk Rampas**

Předplatné i doplatné na 2023

Zaznamenal jsem, že nejpohodnější z vás s příchodem chladných dní již myslí na zimu a příští rok, a začali posílat předplatné na rok 2023. Beru to jako povzbuzení a oznamuji, že přes rostoucí inflaci nezvyšujeme cenu předplatného.

Platit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR použijte číslo konta: 2700397108/2010 a pro platbu ze SR IBAN: SK89 8330 0000 0027 0039 7108 (platbu zadejte jako vnitrostátní převod). Stále 400 Kč (respektive 16 euro, nebo podle momentálního kurzu), pokud si nejste jisti, jak na tom jste, napište mi. **ZR**

Odposlechnuto

Když plavání zeštíhluje, co dělají velryby špatně?

Osel

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 11/2022 (360)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek, Jan Vaněk jr.

a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Ivo Fencel, Grobenius Grob, Jiří Grunt, František Houdek, Ondřej Neff, František Novotný, Jan Pavlík, Zdeněk Rampas, Petr Svoreň, jr., Jaroslav Veis

Fotografie

Katule, Lucie Lukačovičová, Pavel Dobrovský, Fr. Novotný

Sponzoři tohoto čísla

Jiří Doležal, Jiří Grunt, nakl. Epoque, Petr Habala, Jan Haberle, Richard Podaný, Daniela Kovářová

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla byla dne 7. 11. 2022

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Mami, vzpomínáš, jak si, když jsem jako malá zlobila, říkala, že mi to děti jednou vrátí?

Jistě, občas s tebou nebylo k vydržení.

A nemohla bys tu kletbu odvolat?

FB

Vyděsilo mě, když mi žena řekla, že náš pětiletý syn není můj. Zřejmě musím ve školce dávat větší pozor při vyzvedávání.

CHROCHTADLO

U psychiatra: „Pane doktore, poslal mě k vám náš rodinný lékař. A při tom jsem šťastně vdaná, muž mě miluje, máme krásný domov, úžasné děti, jsem zdravá, vše se mi daří...“

„Stačí,“ zastaví ženu psychoanalytik. „A jak dlouho už to na sobě pozorujete?“

JYRKA

Na obranu Liz Trussově bych připomněl, že byla premiérem za dvou monarchů. To se naposledy podařilo Winstonu Churchillovi.

KENJIRO

● **10. října** dorazil pan Č. a zavádí elektriků. Počítač mám pro jistotu vypnutý a spoustu volného času, protože skoro nevaříme, dojíždíme dobroty přivezené z Bilconu.

● **11. října** nám politolog Ondřej Slačálek v A2LARMu vysvětluje, že bychom se místo vtípkování měli zastýdět za českou účast na křížových výpravách (do Královce). Rusové to vidí jinak a v odpovědi na anexi Královce bombardovali pobočku autosalónu Škoda v Záporoží.

Večer v Kasárnách Karlín probíhá *Večer Tvaru: Literatura v bazénu? Sci-fi!* Vystoupili Václav Kahuda, Tim Postovit, Jan Škrob a Michaela Merglová. I kdybych se to dověděl včas, asi bych tam nevážil cestu, o SF vědí výše zmínění jen málo nebo tuším, co asi řeknou. To Ivan Adamovič nelenil a napsal:

Má člověk chtít, aby věci byly pokud možno nejlepší, nebo být rád za věci tak, jak jsou? Tohle mě napadalo, když jsem včera odcházel z kulturní akce literárního obtděnění Tvar. Poměrně respektovaný časopis s dlouhou tradicí uspořádal na oblíbeném místě v centru Prahy večer na téma sci-fi. Měl to být první z cyklu žánrových večerů tohoto periodika. Výsledek byl – jak poznamenal jeden z účastníků – takový autistický.

Už seznam hostů byl zvláštní. Dvě jména (Tim Postovit a Jan Škrob) jsem neznal vůbec. Michaela Merglová je známá jako autorka fantasy, nikoliv sci-fi (ale je fakt, že tady četla sci-fi povídku). Václav Kahuda je známý spisovatel, ale spíše mainstreamu (ano, vyšla mu i sci-fi kniha). Na akci přišlo asi 12 lidí včetně hostů. Seděli ve tmě, zatímco na podium byli vyvolávání pozvaní literáti. Každý přečetl úryvek ze své tvorby a šel

si, oslněný světlometem, sednout. Recitační besídka. A pak nic. Konec. Jde se domů.

Jasněže by člověk, který se v žánru pohybuje, pozval asi jiné autory. Ale pokud přišel impuls mimo žánr, mohlo dojít alespoň k nějakému zajímavému bočnímu pohledu. Nedošlo ale k žádnému. Jeden z básníků neměl k žánru vztah vůbec, druhý alespoň částečně obsahem básní, ale ono to v lyrice s tou žánrovostí je takové ošemetné.

Co dá hostům takový večer? Co mu dají úryvky textů, o nichž se navíc v některých případech vůbec nic nedozví, ani jejich zdroj? Proč pak neproběhla nějaká debata na konci nebo delší úvodní slovo na začátku? Kdyby si všichni přítomní sedli k jednomu stolu a tu hodinu si jen tak povídali, bylo by to pro všechny přínosnější a lidsky propojující.

Nevím. Třeba může být v dnešní době člověk rád, že vůbec něco. Večer se vstupem zdarma na zuby nekoukej. O zábavu se nakonec musel postarat Kahudův pes Lojzík. Když jeho pán četl dramaticky Batmanovu vzpomínku, začal se nervózně ošívát, kňučet a hledat u hostů aspoň pohazení, čímž totálně zbořil dramatický účinek textu (jak jsem se později dozvěděl, je z chystané knihy, která bude opět sci-fi). Moc mu nepomohla ani sampoňovaná hudba vybraná ze Stalkera (nebo ze Solaris?).

Takže k úvodní otázce. Možná kdyby byla ta akce lépe vymyšlená, přijde víc lidí a já bych pak neměl čas po akci hodinu nerušeně klábosit s Václavem Kahudou o všem možném. Možná se na to má člověk dívat takhle.

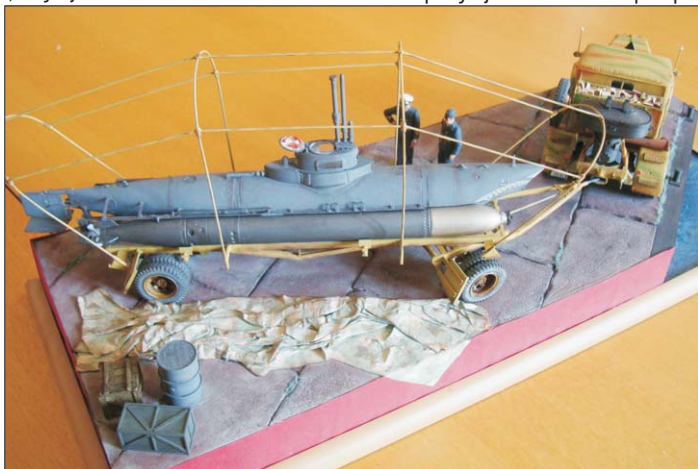
Ivan Adamovič

● **12. října** Franta Novotný poslal fotografie modelu posledního tahače Hanomag SS100 na dřevoplyn s podvalníkem a trpasličí ponorkou Biber, další tajnou zbraní z německého arsenálu před invazí do Normandie.

● **13. října** se scházíme Na Břežance. Franta je zklamán Fialou a jeho ne/využitím evropského předsednictví k pokusu alespoň naznačit směr nutných reforem.

Chápu, že jako představitel předsedající země se musí snažit debatu spíše moderovat než ovlivňovat její obsah, ale přijde mi to, jako by na Titaniku někdo běžel k záchranným člunům pětkrát delší cestou, jen aby nevyrušil z hovoru gentlemany, kteří během hovoru zaplnili chodbu.

Mladší návštěvníci naší hospody zjevně také touží po spo-

lečnosti a jednou týdně se na Břežanku dohrabou, pak ale zjistí, že je to jako před týdnem a dvěma týdny, stále stejné plky a překřikování, tak vytáhnou mobily a loví místní pokémony.

Tohle setkání našťestí ozvláštnil David Pohribný, zastavil se tu cestou od zubaře, při prvních pivech ještě dost trpěl, pak se rozhovořil o hudbě a to ostatní celkem zaujalo (přinejmenším to neslyšeli už desetkrát).

● **14. října** zemřel ve věku 95 let německý herec Ralf Wolter, který je divákům znám hlavně díky roli Sama Hawkinsa z filmů o Vinnetouovi, pro mě v nich ztvárnil asi jedinou uvěřitelnou postavu. ☺

Martin Petiška za mnou poslal svého kumpána Petra Maška, odborníka na zámecké knihovny a šlechtické rody, který napsal knížku krátkých povídek z poblité doby, jak nazývá čas normalizace. Protože měl text skoro přichystaný, mohla by Rudá šňůra do měsíce vyjít.

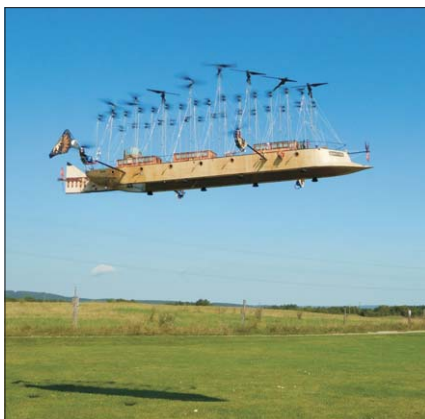
Dvě bláznivé frndy, pardon aktivistky, ze spolku Just Stop Oil polily v londýnské Národní galerii olejomalbu Vincenta van Gogha Slunečnice rajčatovou polévkou. Pokud tahle civilizace přežije řádění jejích zachránců a zachová se i následující text Ivana Adamoviče, nejspíše nikdo nepozná jeho parodickou povahu.

Moderní umělec musí riskovat, že ho společnost nepochopí hned. Aktuálně se to přihodilo dvěma umělkyním, a to přímo na půdě britské Národní galerie, kde by se chápatvé publikum dalo očekávat. Apropraci vrcholné ikony pop artu (tomatové polévky zvolené Andy Warholem) provedly akt akčního umění jazykem streetartu a ještě přitom zvládly provokativně kritizovat zastaralé umělecké techniky (Just Stop Oil = přestaňte používat olejové barvy) ve prospěch konceptu (jasná citace Cattelanova přilepeného banánu).

Umění ovšem nevisí ve vzduchoprázdnu a umělec nemůže nevnímat antropocén. Proto Van Gogh, který se jeden čas živil jako horník a napomáhal tak klimakatastrofě. **Ivan Adamovič**

● **15. října** vyrazím do Pardubic na sraz spolužáků z naší střední (SPŠCH). Tam i zpět jsem jel Valašským expresem, ve stejném vagónu a na stejném sedadle, abych eliminoval možnost něco poplést. A kdybych na zpáteční cestě nenavštívil WC, nevěřil bych, že jedu s Českými drahami. Ale cestou do Pardubic nenastalo dokonce ani očekávané zpoždění, takže jsem na místo srazu dorazil jako první.

Majka Čapounová, která se o naše setkávání obětavě stará tentokrát vybrala restauraci U dvou kohoutků. Její výhodou bylo, že je kousek od nádraží a VŠCHT (dnes tuším Pardubické univerzity), kde po maturitě většina mých spolužáků pokračovala ve vzdělávání. Bohužel šlo o gurmánskou restauraci slynoucí miniporcemi předpokládající, že si každý dá alespoň tři chody, každý ovšem vyšel tak na tři stovky. Navíc nejlepe věděli, co je pro nás dobré, a jako přílohu nabízelí dýňové či pasti-

Uskutečněný sen, zatím jen desetikilový model. Foto zaslal Pavel Dobrovský

nákové pyré nebo hromádku kaše z topinambury a podobně. Protože šlo jen o chuťově harmonicky sladěné delikatesy, výběr byl poměrně omezený, jídelní lístek tak trochu připomínal somálskou kuchařskou knihu. Připadal jsem si jak u mistra Sbirra a jen jsem čekal, zda nebude i amirstanský beránek.

Se spolužáky jsem měl zase ten tradiční problém, že jsem už nevěděl, jak se jmenují, a mnohé jsem si nedokázal přiřadit k těm telátkům, kterými jsme byli před padesáti roky. Ostatní ale zjevně ten problém neměli, na rozdíl od absolventů abstraktního oboru

v Praze, kteří se po státnicích rozprchnou a už prakticky nemají nic společného (až na pár ročníkových géniů, kteří zůstanou na fakultě a po dvaceti letech dřiny začnou nahrazovat své učitele), tahle banda vytvořila svým způsobem bratrstvo, které se ve svých funkcích v různých chemických podnicích a zařízeních po celém kraji nikdy nepřestalo potkávat.

● **16. října** píše Jarda Olša, jr. Dnešní úlovek z Hollywoodu:

Před půl hodinou mi před autem po parkovišti před Brentwood Country Mart přecházel Bruce Willis, který směřoval na svou oblíbenou zmrzlinu... Jeden bodyguard vepředu, druhý s vysílačkou vzadu...

Večer volá Pavel Mandys, asi jsem ho minule trochu nepochopil, projekt oceňování žánrové literatury v Magnesii Liteře není úplně ze stolu, jen bude skromnější. Ovšem do čtvrtka je nutné sestavit poroty pro detektivní, humoristickou a „fantastickou“ literaturu. ČS Fandomu se našťestí týká jen to poslední a Pavel už si z titulu své funkce vybral Borise Hokra (má ho ověřeno přes působení na iLiteratura.cz) a jako další navrhl Františku Vrbenskou. Informoval jsem ho o jejím pobytu v nemocnici, ale ukázalo se, že Františka je už relativně fit a plna chuti otročit. Probírám Akademiky a lidi obecně aktivní a zjišťuji, že najít někoho, kdo by nebyl kvůli zaměstnání ve střetu zájmů, nebude lehké. Nikdy by mě nenapadlo, že to řeknu, ale chvála bohu za Borise.

A Ondřej Neff si sáhl na kamna, když se opovážil napsat, že dnes je skoro nemožné věcně diskutovat o čemkoli, co se týká rodiny a homosexuality, aby člověk nevyfasoval nálepkou homofob. A co byste řekli: vyfasoval nálepkou homofoba.

● **17. října** pořádáme malý herní večírek u nás. Míkvcovi byli zničeni po náročném víkendu s širší rodinou, Boženka nebyla fit, Bidlo brzy vstává do práce, takže jsme se sešli ve složení Honza Vaněk jr., Filip, Hanka a my. Zahráli jsme Česko, pojedli, pokecali a dohodli se, že příští týden nic, neb je KJV...

Večer dorazil mail od Honzy Czechaczka, narodila se mu dcera Sára. Velké gratulace od celé redakce.

● **18. října** dostal Honza Křeček nabídku, kterou nemohl odmítnout, a stal se porotcem Magnesie Litery.

● **19. října** studuju možnosti obsluhy programu Blender skriptem v Pythonu, co si výrobci triček, pro které občas něco na-

programuju, ještě nevymyslí. Z USA by takhle podnikavá a inovativní firma dávno ovládla světový trh. Tady vyrábějí dresy pro středočeské cyklistické oddíly. :-)

● **20. října** vynecháváme Břežanku, protože pořádáme VÚMScon, večírek bývalých Vúmsáků (Výzkumný ústav matematických strojů) a původních členů SF klubu BC. Oslovili jsme první vnuče Ivana Hraničky a knihu *Pohádky z našeho domu* od Inky Hanušové.

● **21. října** večer jdu s Michaelou do divadla Kalich na muzikál sestavený z písniček Hany Zagorové *Biograf Láska*. Na můj vkus se tam moc zpívalo, tančilo a dupalo, ale nakonec se to dalo vydržet (tedy dokud jsem se nedověděl, že jsme lístky nedostali zadarmo). Zápletka ani dialogy nestály za mnoho, ale chápu, že vše bylo nutné přizpůsobit tomu, aby zazněly Hančiny největší hity. Nejlépe asi hrála cca desetiletá Anežka Hezká, jednou z ní možná něco bude, už dnes výrazný raťafák jí nedovolí zapadnout do prostřednosti.

Horrorcon

● **22. října** dopoledne volá Nad'a Vojteková. Chystá se s Tono Stiffem a dalšími hororofilními Slováky, kteří přijeli jen kvůli tomu, na sedmý Horrorcon do restaurace Kotelna. Původní záměr vyrazit hned po obědě nějak narazit na mou nechuť cestovat, takže o událostech, které proběhly před osmnáctou hodinou, mohu referovat pouze zprostředkovaně. Zde např. Ivan Adamovič:

... na HorrorConu jsme pokřtili (lubrikantem) antologii *Bizarropolis* (palec nahoru pro vydavatelství Carcosa za ekonomický risk). Snaha prosadit žánr, který zatím reprezentuje jen hrstka světových autorů (zejména Carlton Mellick s tituly jako *Strašidelná vagina* a *Lidožrouti z Lízátkova*), mě zaujala, a tak jsem se s chutí zúčastnil a přihodil svou špetku do kadlubu literárních úchylností. Musím říct, že bych byl radši, kdyby tuhle povídku moje máma nečetla. Přitom má ve svém základu reálnou příhodu, kterou jsem uslyšel už někdy před třiceti lety. Ně-

kteřá témata nestárnou, ale kvasí a zrají, aby se o desítky let později mátožně vypořádala z nevědomí a vyhrézla vám na klávesnici nového notebooku. **Ivan Adamovič**

Zhruba v době, kdy Ivanovo povyražení končilo, jsem se vydal metrem na konečnou DEPO Hostivař. O místě konání jsem tušil jen to, že je třeba chvilku pokračovat ve směru kolejí metra, ale ono tam bylo autobusové nádraží, které bylo třeba obejít. Když jsem zjistil, že nevím kudy dál, napadlo mě, že by na podobné akci mohl být Silver a že mu v nouzi nejvyšší zavolám. V protisměru se blížila klátivá postava, a když byla tak na tři metry, poznal jsem, že je to skutečně Honza Adamec, který asi pro někoho šel k metru. Moje podvědomí jej zřejmě (podle řeči těla) poznalo dřív než značně opotřebované oči. Silver mě ujistil, že jdu správným směrem, a ukázal na nějaká děvčata v sukýnkách a la manga, že ty tam jdou nepochybně také. A vskutku, okolo půl šesté jsem již platil dvě stovky vstupného.

Chvilí jsem si povídal s Milanem Žáčkem, vydavatelem *Bizarropolis*, dověděl jsem se, že vedle Ivana tu také byla Františka Vrbenská, ta si nedá pokoj, jak dlouho je z nemocnice? Pak jsem dal řeč s Kristýnou Haidingerovou a mezitím z večere dorazili Nad'a a spol. Z programu se nám nejvíc pozdávaly *Poklady české hororové kinematografie*. Našli jsme mučírnu, ve které měla projekce probíhat, ale tam ještě dobíhal pořad *Medusa – autorky posílají pozdravy ze zámoří*, kde Roman Tilcer hovořil o knihách *Tráva* a *Ta, co jde první*.

Rozhlíželi jsme se po sálku a název mučírna zjevně nebyl conová legráčka, v pravém rohu stála klec pro otroka, v levém dvoumetrové uvazovací X. Všechny stoly měly kroužky na přivazování a i lavičky, na které později seděl promítač, byla zřejmě určená pro práci s rákoskou, zkrátka sado-maso tělocvična jako když vyšije.

Setrvali jsme zde během promítání filmu *Podobizna*, o kterém jsem s někým nedávno mluvil, bral jsem to za pokyn osudu, abych vydržel až do konce. Film z roku 1947 podle stejnojmenné Gogolovy povídky (kterou autor o pár let předběhl Ob-

Tono Stiffel, já, Lucie Lukačovičová, Nad'a Vojteková

raz Doriana Graye) mi nepřišel moc povedený, v prvních čtyřech pětinách se snažil dramatickými prostředky vyjádřit hrdinův duševní stav (hrál jej Vladimír Šmeral) a ve zbytku pak rychle odvyprávěl zbytek povídky. Tu jsem nečetl a je možné, že za podivnou kompozici může už Gogol, ale pak snad není filmařovou povinností opakovat cizí chyby, byť velikánovy.

V mučirně jsme ještě chvíli setrvali na povídání O nesmrtnosti brouka, ve skutečnosti o nové knize Kristiny Haidingerové, a pak jsme sešli do restauračního sálu, kde jsme popovídali s Lucií Lukačovičovou a udělali si památeční fotografii. Já pak ještě prohodil pár slov se Silverem a Honzou Vaňkem jr. Ten si z programu vybral finského autora hororů Marko Hautala, se kterým si pak popovídali i soukromě. Já si představil strážně zpáteční cesty a raději se okolo deváté vydal zase domů.

● **23. října** se dodatečně dovidám, že o víkend proběhl na Výstavišti Brno první ročník rodinného festivalu Comic-Con Junior. Na první ročník Comic-Conu Junior dorazilo 10 tisíc nadšených fanoušků.

Digitální demence

psal o ní nedávno Franta Novotný, ale při rozesílání minulého Interkomu se projevila hned dvakrát, a když se spojí s lidskou dobrotou, změní se takřka ve zbraň hromadného ničení.

Vrátil jsem se z Horrorconu a doma na mě čekal mail ze záilkovky: *...chybí nám šest výtisků Interkomu, nerozesíláme*, projel jsem seznam pražských odběratelů a šesti napsal, že jim Interkom dodám osobně, alespoň budeme motivováni se potkat. A do záilkovky posílám seznam, koho o Interkom zkrátit.

● **24. října** jedu do Jalný zjišťovat, co se přihodilo. A bylo to takhle jednoduché: abyste dostali svůj list co nejdříve, poslali pro něj do tiskárny mimořádně kurýra, ten si přečetl řádek *Dovezte do Zásilkové služby velkou krabici a malý balíček* a pokračování na druhém řádku *nechte na recepci* ignoroval.

Když to v Jalně zjistili, vyžádali si od záilkovky balíček zpět, ale dostali místo „toho malého“ běžné balení a rozdíl pak chyběl. To se přihodilo už minulý týden, jen já nic netušil. Jaké bylo mé překvapení, když mi ještě téhož dne po návratu z Čáslavské, kam jsem vezl Interkomy, píše Franta Novotný, takto jeden z vyřazených, že už našel svůj výtisk ve schránce. A bylo to takhle jednoduché, v mailu, který mě vybudil k aktivitě, byl také druhý řádek: *na Slovensko*.

● **25. října** překrucuje Tomáš Baldýnský Ondřejova slova tak, že si stěžuje, že *dneska už si člověk prostě nemůže dovolit říct proti homosexuálům ani slovo, jinak ho označí za homofoba*. Už rozdíl mezi seriály *Comeback* a *Kosmo* naznačoval mírný úpadek, ale ten jsem spojoval se stárnutím, pozoruji něco podobného i u sebe, viz minulý zápis, ale klesnout ke slovnímu žonglérství na úrovni záměny „mluvit o někom“ a „mluvit proti někomu“..., pozvedám obočí a dělám hmm.

● **26. října** proběhlo mimořádně povedené zasedání Klubu Julese Vernea. Nejprve jsme probrali klubové záležitosti: Ukázalo se, že právní klíčky jsou tak složité, že raději zůstaneme v ile-

galitě, tedy úředně neobnoveni. Pak jsme odhlasovali přijetí Pavla Mrázka za řádného člena, já zkasíroval pár nově příchozích a v bodu různé se rozhodli slavit každoročně výročí narození Julese Vernea banquetem v MATu. Tuším, že byly určeny i dvě následující přednášky, ale v tomto počkám až na zápis ze schůze, snad jej vyhotoví předseda.

Ondřej Müller velmi zajímavě a zaslíbeně vyprávěl o počátcích vydávání Verna v SNDK (Albatros) po roce 50. On sám v podniku pracuje od roku 1998, a mohl ještě vyzpovídat řadu pamětníků, zejména Vladimíra Svobodu, ve fandumu známého hlavně sestavením antologie *Tunel do pozítří*, který zde pracoval od založení SNDK až do odchodu do důchodu.

Jules Verne propadl komunistickým sítím mezi povolené autory z řady důvodů, vedle osobních sympatií některých redaktorů měl kladné bodyky za svůj vztah k vědě, bolševici se považovali za spasitele světa skrze svůj marx-leninismus po stránce ideové a skrze přírodní vědy po stránce materiální. A samozřejmě bylo třeba dospívající mládeži poskytnout i nějaké dobrodružné čtení. Velmi pomohlo, že byl Verne vydáván v SSSR a také obliba tanních filmů podle Verna, Děti kapitána Granta a Patnáctiletého kapitána zvláště.

V následné besedě si Honza Pavlík a další vzpomněli na kuriózní doslovy, které verneovkám uhlazovaly cestu k vydání. Honza dokonce, jak se později ukázalo, dost přesně citoval z textu o tom, co by dnes, tedy tehdy, dělala paní Auda.

Chvilí jsme se pak dohadovali, zda to dotyční mysleli vážně, nebo si takovýmto sofistickým způsobem dělali z bolševiků bžundu. Protože to bylo před vynálezem smajlíků, je to k rozpoznání ještě obtížnější než příklady dnešní progresivistické rétoriky.

● **27. října** mi Ondřej Müller napsal: *Nedala mi spát poznámka Honzy Pavlíka o tom doslovu k Cestě kolem světa*. Já jsem si totiž na žádný v tomto vydání nevzpomínal. (Opravdu je to v pořadí druhá verneovka v SNDK z roku 1951, jako šéfredaktor je uveden Stanislav Neumann.) Tak jsem dnes knihu ráno otevřel, a ten doslov tam je, ale dost drasticky udělaný. Je připojen jako další kapitola knihy (!), jako by se nechumelilo, a jako by ji napsal „věčně živý“ Verne. Jsou to z dnešního pohledu bláboly jak od Cimrmana, stálo by za to si to přečíst nahlas někdy v KJV. Honza má skvělou paměť, neb se tam opravdu píše: *Auda dnešní Indii, nespokojená se zaostalostí země, by dnes nejela s panem Foggem do Anglie, ale zůstala by v Indii, aby bojovala s indickou mládeží za svobodu a nezávislost indického lidu tak, jako za ně bojuje mládež Vietnamu, Indonésie i Koreje a jak si je už vítězně vybojovala mládež nově Číny...* atd. Pro zajímavost jsem přebal, dvoustranu fingované závěrečné kapitoly a tiráž přefotil. Skoro to podporuje teorii, kterou jsme včera vyslovili, že totiž některé ty doslovy byly psané schválně přehnaně, zda to režim spolkne.

Večer Pagi rozeslal SF klubům svou rezignaci na funkci předsedy rady Československého fandumu v ČR. Na Fénixconu bude o čem jednat.

Zdeněk Rampas

pokračování ze str. 1

Ondřej Neff, já, Milan Verner

Když jsme se vrátili, končil se svou přednáškou *Monstra ze světa Zaklánače* Roman Hruška. Bilcon se kvůli kovidu dostal až letos k přednáškám připraveným na rok 2020 věnovaným polské sci-fi, Sapkowskiému a Lemovi zvláště. A začínal pořad Toma Petráska – *Mutantí, chiméry a jiné potvory v lidovém povědomí v biologii*, ten, přestože zachytil jen závěr (pracoval ještě na něčem v hotelu), velmi zaujal Ondřeje Neffa.

Následoval koncert *vážné hudby, populárních muzikálových melodií a upravených lidových písní* v kostele sv. Mikuláše (na náměstí). Před ním jsme ale dali přednost dalším dobrotám v baru a povídání před katakombami, kde pořadatelé letos zajistili teplé a slunečné počasí, nejspíše tomu napomohlo i to, že se con konal o měsíc dříve než obvykle. Uživali jsme si tam pěkného počasí s Mirkem Dvořákem a Drahou, Ivo Poledníkem, Víťou Štachem a dalšími.

Okolo čtvrté jsme se srotili na zámeckých schodech, kde proběhlo tradiční focení všech účastníků. Ondřej jako profík radil, aby příště stál na schodech fotograf a focení vzhlíželi k němu, tak se dá nejlépe zajistit, aby byli všichni focení dobře vidět. Na závěr focení jsme hromadně pozdravili Františku Vrbenskou, která původně měla být na Bilconu už od pátku, ale místo toho ležela v nemocnici.

Na Bilconu se objevil i Milan Verner a zajistil tak conu jedno prvenství či chcete-li rekord. Jeho dcera Blanka Fuceková je jednou z pořadatelek conu, její dcera Kateřiny se stará o fotodokumentaci Bilconů a i její dcera Verunka je již několik let pravidelnou návštěvnicí Bilconu. A protože i manželé Blanky a Katky pomáhají s pořádáním, sešli se tu v čele s Milanem zvaným Dědek čtyři scifistické generace jeho rodiny najednou.

Pak nás Pavel Poláček ponoukl k návštěvě podkroví Bíloveckého muzea, kde probíhá výstava akvarelů Grzegorza Chudego a ilustrací Jany Komárkové. Díky náramkům účastníků Bilconu jsme měli vstup volný, a jak se později ukázalo, nemuseli jsme spěchat, protože Muzeum bylo otevřeno déle, neb zde pro účastníky Bilconu i místní obyvatele pak ještě v podvečer probíhala přednáška Mgr. Aleše Knápka – *Středověk a hušité v oblasti Bílovec a Novojičínka*.

Od půl šesté pořádal Bouchi Videostop na téma starších polských filmů (já z nich poznal jen Sexmisi), ukecal jsem On-

Petr Konupčík, C a Pepa Vašát

dřeje k účasti, bohužel jako účastníka a ne napovídače, kde by daleko lépe uplatnil svůj ostrovtip a pohotovost.

Následoval pořad Marka Tvrdého o *Historii herního Zaklánače* a po něm přednáška Piotra a Michała Cholewů – *Stanisław Lem – fantasta i filozof* ke 101. výročí giganta polského. S polštinou se moc nekamarádím, a tak jsem raději dal řeč s Bouchim o životě, Pirátech a tak.

Pak jsem trochu posilněn zašel na povídání Ondřeje Neffa o jeho spisovatelských projektech, jak těch chystaných, tak právě dokončených, viz třeba strana 13 tohoto čísla nebo recenzze Iva Fencla v čísle 8/2022.

Po deváté držel Roman Hruška další přednášku *Zaklánač a pohádky*, o známých i méně známých pohádkách, které A. Sapkowski zakomponoval do svých příběhů.

I druhý pořad Marka Tvrdého se věnoval Zaklánači, tentokrát tomu seriálovému. To už na mě i Michaelu dopadala únava z cesty a nedostatku spánku, a během následující Dražby jsme se odpotáceli do hotelu. Ani jsme nečekali na jako každý rok úžasnou tombolu (stovky knih, pytel ořechů, gigantická dýně, likéry), své lístky jsme vnutili Hanzovi Vaňkovi jr., který nám vyhrál sadu čajových hrnečků.

Ostatní si to ovšem ještě užívali, někteří šli spát až k ránu, jiní vůbec.

V neděli ráno okolo jedenácté nás po opulentní snídani hodil mikrobusem na nádraží do Studénky, Leo Expres měl sice zpoždění, ale celkem snesitelné, a vydali jsme se domů. Jel s námi i Slawek Sączek s polským kamarádem, porouchalo se jim auto, tak vlekli do Prahy kufr komiksů vlakem s tím, že než se vrátí, zajistí jim Pavel v Bílovci opravu.

Zatímco my jsme podřimovali, propadli Silver a Slawek obvyklé a brzy i (za vydatné podpory třináctistupňové ostravské Černé Barbory) opilecké žvanivosti. Naštěstí se je někde za polovinou cesty podařilo posadit k sobě, aby se vzájemně eliminovali. Pomyslel jsem při té příležitosti na Pavla Poláčka, který vše zařídil pro naše maximální pohodlí, ale nevím, jestli měl během celého toho víkendu alespoň jednou čas poslechnout si nějakou přednášku nebo si s někým pořádně popovídat.

V Praze jsme byli skoro načas a těšíme se na příští Bilcon, kde oslavíme jubileum Aleše Kovala.

ZR

Miloš Urban / Iain M. Banks: KAR / Pomysli na Fléba

Všiml jsem si, že když musím občas zajišťovat nějaký čas do nemocnice, mám sklon si s sebou vybírat knihy, u kterých očekávám, že budou pochmurné. Ne snad proto, že bych tak dbal na jednotu místa a žánru a chtěl se čtením ve svých zážitcích utvrzovat. Vysvětlení bude příznější, protože nejspíš očekávám, že během dlouhé doby, kdy člověk vlastně pořád na něco čeká, se na nikoliv jednoznačně příjemný čtenářský zážitek lépe soustředím. Naposledy jsem si z podobných důvodů ze zásob mimo jiné vybral a zabalil *Pomysli na Fléba* Iaina M. Bankse a *KAR* Miloše Urbana. Těžko pro tyhle dvě knihy najít jiný spojující prvek, než právě jen kontext, v jakém jsem je četl: ve specifickém naladění a hned po sobě. Ale obě knihy se mi zdají být něčím natolik příbuzné, že o nich hodlám svoje dojmy zapsat dohromady.

První: Miloš Urban - KAR

Miloš Urban při brouzdání místy, kde by se mohlo udát něco pitoreskního, zavítal do Karlových Varů. Dozvíme se tam o několika proběhlých a zřejmě ještě probíhajících vraždách, nakladatel tvrdí, že „obludných“ a není důvod s ním nesouhlasit. Zdá se být vyloučené, že by je něco spojovalo, ale když se z ničeho nic objeví několik podobně vyšinutých zločinů, nelze se ubránit přesvědčení, že musejí mít nějakého společného jmenovatele. Ovšem těžko si představit jakého, když pachatelé jednotlivých vražd jsou v zásadě známi a povětšinou spolehlivě mrtví, protože spáchali sebevraždu.

Zajímavé mi přišlo, že autor úvodu knihy nabízí čtenáři hned několik lákavých interpretačních vějířek ke své knize. Hlavní hrdina je spisovatel, v jehož románech dochází k brutálním vraždám a který pochází z Karlových Varů, což je charakteristika, která by se docela dobře dala vztáhnout i na autora, a příběh vyprávěný v první osobě k úvahám o možných paralelách vyložené svádí. Kniha nese podtitul „pohřební hostina za jedno město“ a Miloš Urban nás (opět zvláště na začátku knihy) s interpretací dějin a atmosféry Karlových Varů zevrubně seznamuje. Prostředí hraje v jeho románech určující úlohu snad pokaždé, ale obvykle nás na to nemá potřebu upozorňovat, takže zde jako by nás vybízel, ať s ním souhlasíme nebo se proti jeho výkladu ohradíme. Nápadná je také stylizace do žánru detektivního thrilleru, která láká k nepřilíhajícímu užitečným otázkám, nakolik autora baví pokleslý žánr, nakolik se mu vymývá a jestli tím druhým náhodou nemaskuje to první. Dokonce i vydavatel nás na zadní straně knihy nevtíravě upozorňuje, že tentokrát bychom měli být svědky čehosi podstatného. Kniha sama se otázkou, čím se vážný román liší od komerčního braku, na nenápadném líčení pastiček na čtenáře přivívá.

Po tomto začátku však další průběh příběhu sleduje typickou Urbanovu šablonu. Hlavní hrdina postupně odhaluje svůj tak trochu pochybný charakter a dál se noří do podivných událostí, které nás skoro nevyhnutelně svádějí k dojmu, že jejich vysvětlení může být snad jen nadpřirozené. Neznamená to, že by kniha byla nějak předvídatelná, protože autor pečlivě dbá, aby ve svých knihách volil nejen různorodá prostředí, ale i peripetie zápletky odvíjel odlišně. Po vyhoceném finále se ukáže, že vysvětlení je dokonale přirozené, což nás poměrně shovívavě naladí vůči jeho výstřednosti.

Přijde mi, že nejzdařilejší Urbanovy romány obsahují a zároveň dramatický dovětek, jakýsi až komediální komentář, který vytváří protiklad k předchozímu obsesivnímu zaujetí, svědky jsme toho jak v *Sedmikostelí*, tak v *Hastrmanovi*. Většinou,

a *KAR* v tom není žádnou výjimkou, se však dočkáme jen víceméně popisného a v mezích možností povzbudivého sdělení, jak to s postavami „bylo dále“, což ve mně obvykle zanechá pochybnosti, jak vlastně příběh vnímat, když potřebuje podobné dodatečné vysvětlení. Kloním se k názoru, že je to následek toho, že Urbanovy knihy jsou navzdory vším temným grotesknosti a literární zručnosti ve své podstatě vlastně romantickými příběhy. Svědčila by pro to i obvyklá nadřazenost ženských postav, které typicky vědí více než my nebo hlavní hrdina. Jsou dlouho nositelkami tajemství, katalyzátorem závěrečné katarze a nakonec i důvodem, proč se pro nás hlavní hrdina i navzdory svému pochybnému charakteru opět stává víceméně přijatelným člověkem. Hlavně by to však vysvětlovalo, proč bývají romány Miloše Urbana vždy jen o počátku věcí. Romantické je to, co se děje na začátku, než překonáme peripetie, aby vůbec něco vzniklo. Jakmile odezní chvíle, kdy se pravda vyjeví a vztahy se ustaví, zdá se, jako by v jeho pečlivě konstruovaných a aranžovaných zápletkách zbylo už jen máloco dalšího na ukázání. Pak je na řadě „skutečná práce“ života, nuda, pro kterou už stačí jen stručně shrnout.

Bylo by možné namítnout, že to je dost banalizující chápání romantiky, nakonec autor ho také v průběhu děje dost usilovně maskuje. Zajímavější mi ale přijde, že současně maskuje i něco dalšího. Možná je to jen ve mně jako čtenáři, ale zdá se mi, že výstřední vraždy vlastně zakrývají výstřední vztahy. Ve světě, který je pokroucený, najednou vypadají i podivné vztahy docela přirozeně. Podvědomě tušíme, že takové nejsou, ale samozřejmost, s jakou si jejich prožitek můžeme dopřát, je podle mě tím, co ožívuje jinak do jakési křeče strnulý autorův groteskní svět. A pochopitelně jsou i důvodem, proč tento svět nakonec musí zkolabovat, protože si uvědomujeme, že v takto neobvyklé transformaci můžou vztahy fungovat jen po omezenou dobu. Podobně horečnaté události se v románech obvykle odehrávaly jen „ve snu“ a já velmi oceňuji, kolik úsilí a vynalézavosti Miloš Urban opakovaně vynakládá, aby ve svých knihách tento šev zahladil, aby ukázal, že jeho snová vidina je, byť jen na čas, vlastní součástí skutečnosti. Asi nejdál došel v knize *Boletus arcanus*, kde opatrně našlapuje mezi halucinací (fantastický prvek) a dystopií (realistický prvek). Těší mě, že fantastické je v tomto smyslu rovnoprávné se skutečným, protože fantaskno je nakonec tím, co je pro mne na jeho knihách tak přitažlivé.

Přesto jsme ve většině jeho knih svědky nějaké formy probuzení, které do určité míry zneváží předchozí děj. Nemusí jít

nutně o posun, který svět knihy doslovně ztotožní s naším fyzickým světem. Ale dochází k podstatnému omezení fantastického ve prospěch realistického. Není to způsobeno rozparem mezi brakovou povahou a uměleckými aspiracemi jeho románů. Ani ironickými sebereferencemi, které román dopředu mírně znevažují, a tak ho chrání proti případným útokům. Ani příliš velkým šokem způsobeným kolapsem fantastického módu, který sloužil soustředěně budovanému tajemství, co se do značné míry rozplyne po odhalení chytrého, i když nepravděpodobného vysvětlení. Důvodem, proč nakonec obvykle procitneme, je autorova potřeba, aby se jeho postavy staly „normálními“.

Zdá se mi, že je to důsledek poměrně složité autorovy taktiky, kterou používá při kompozici svých knih. Zvnějšku to na mne působí tak, jakoby se snažil, aby jeho knihy byly brány vážně: je-li postava normální, lze ji považovat za dospělou, tudíž je její příběh opravdový a knihu, ve které vystupuje, je třeba brát vážně – to je fetišec asociací, které ve mně závěry Urbanových knih opakovaně vyvolávají. Nevím, jestli to autor dělá proto, že zjistil, že je podobný postup úspěšný, takže se ho drží. Nebo jestli ho přirozený zájem táhne k brakovosti, kterou se pak u svých románů snaží nějak kompenzovat, aby se udržel v té lépe hodnocené části české literatury. Pravděpodobně má nějakou jinou motivaci, ale na důvodech vlastně nezáleží. Zajímavá mi přijde vnitřní logika tohoto mechanismu.

Jakkoliv jsou jeho romány psány podle ustálené šablony, přijde mi, že poměrně citlivě reaguje na proměny nálad v naší společnosti (což se mimochodem projevuje i na jazyku, kterým jsou jednotlivé knihy psané). Východiskem je tedy vlastně reflexe společenských zájmů. Což není pro román vůbec špatné východisko, má-li být zajímavý. Miloš Urban navíc společenská témata „zpracovává“ nepochybně umělecky, není to žádná prvoplánovitá angažovanost ani nic třeba jen vzdáleně podobně banálního. Přesto je to východisko příliš racionální. Aby ho zamaskoval, zahlcuje nás při čtení detaily. A dělá to úspěšně, schopnost evokovat atmosféru a vytvářet fiktivní prostory těsně přiléhající ke skutečnosti si už léta spokojeně užíváme. Potíž je, že postavy, které se do podobného prostředí hodí, jsou spíše je obecné typy, ne plnohodnotné osoby. To je možná i důvod, proč se nakonec nedá o jejich skutečném životě nic moc psát. Autor však nakonec potřebuje, aby zapůsobily věrohodně alespoň v tom smyslu, aby díky nim věrohodnost získal román samotný. Jako způsob, jak proměnit „grotesknost“ většiny románů v „normalitu“ konce, je to taktika poměrně úspěšná, přinejmenším je úspěšnější než většina ostatních pokusů, jak na jedné straně těžit z bohatého potenciálu fantastické prózy, aniž by na druhé straně autor musel riskovat, že postaví „fantasmagoričnost“ na stejnou úroveň jako realitu.

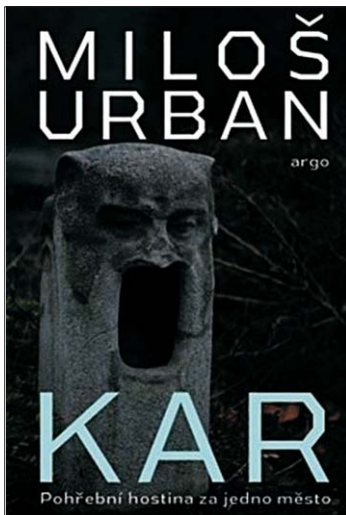
Vlastně by se dalo říci, že knihy Miloše Urbana jsou psané

současně přehnaně i nedostatečně. Příliš racionální jsou právě konstrukcí, kterou jsem se snažil popsat, což může působit tím rušivěji, čím více knih člověk četl, nechce-li čtenář úplně přistoupit na to, že jde o jakousi „domluvenou hru“. Málo racionální jsou přinejmenším v tom smyslu, že napětí mezi založením a vyřešením záhady, na které bývá založena zápleтка, je příliš velké, než aby ho bylo možné brát úplně vážně. Přijde mi, že obě potíže se méně projevují v nejstarších knihách, kde k přesmyku od fantastického k realistickému dochází v menší míře.

Pomineme-li prvotinu *Poslední tečka za rukopisy*, kde je závěr redukován do podoby pouhého vtipu, působí již zmiňované romány *Sedmikostel* a *Hastrman* autentičtější a soudržnější než většina pozdějších knih. I když by to podporovalo postřeh o nejdříve intuitivně nalezené a později vědomě používané metodě, není to ještě onen důvod, proč pro mne bývají Urbanovy knihy nakonec vždycky trochu zklamáním, i když je jinak čtu s potěšením a rád.

Mívám někdy podobně výstřední představy jako ty, jaké nám ve svých knihách ukazuje, ale protože mi celkem vzato zvlášť nezáleží na tom, co si o mně pomyslí ostatní, nevadilo by mi, kdyby se ukázalo, že vysvětlení událostí, které takové představy vyvolávají, je „šilené“ (nenormální, tedy otevřeně fantastické). Mrzí mě proto, že jeviště, na kterém se odehrávají, je tak malé, že vlastně neumožňuje rozhodnout, jaké má jejich šílenství hodnotu. Protože autor má potřebu udržet si v zápleťce „strategii odchodu“ k normalitě, je průběh událostí pevně svázán tak, aby došly přesně na místo, jaké autor potřebuje. A postavy jsou nuceny připraveným schématem toliko projít. Pro mne jsou pak romány Miloše Urbana příliš racionální právě tím, že poskytují velmi málo prostoru ke zkoumání, jak by se za divných okolností chovali normální lidé. Což je vlastně určitá simulace toho, jak by se divní lidé chovali za normálních okolností. A to mě pochopitelně zajímá proto, že si sám divný přijdu, když mi různé divné představy přijdou mnohem normálnější než ostatním.

Knihy z části Urbanova díla, kam bych řadil i *KAR*, nazývá autor (nebo přinejmenším jeho vydavatel) „černý román“, já bych použil spíš označení „románová křeč“. Tím chci říci, že Urbanovy knihy nakonec čtu jen „pro zábavu“, tedy vlastně jako žánrovou beletrii, což je dosti paradoxně způsobeno přesně tím, že se zařazení do žánrové beletrie snaží vyhnout. Sci-fi nebo detektivce bychom mohli vytýkat zavislost na konvenci a nedostatečnou vnitřní autentičnost. Jenže kupodivu přesně to téhle formy se vlastně romány Miloše Urbana postupně vypracovaly. Jen tím „žánrem“ je vlastně „literatura“ jako taková. Nestěžuji si, jsou to tak obratně spletené příběhy, že se mi nejspíš neomrzí je číst, a těším se na každý další. Jen mě překvapuje, jak pečlivě se autor kontroluje, aby ze svého rámce nevybočil.

Druhá: Iain M. Banks – Pomysli na Fléba

První z románů z cyklu *Kultura* rozehrává autor velkoryse a zakládá ho na několika výrazných kontrastech. Lidská společnost se nachází ve stavu jakési praktické utopie, kde se lidé dokáží víceméně úspěšně zabývat vlastními potřebami. Je to vlastně extrapolace současného stavu, kdy lidé už nepocítují potřebu hmotného zabezpečení jako zásadní motivaci svého jednání a důvod, proč jsou součástí společnosti. Tyto zvnějšku vynucené formy se však podařilo nahradit vnímáním různých forem zábavy jako činností sice hedonistických, ale smysl vytvářejících, tedy schopných nějak aktivně motivovat lidský život. Sebe-označení takové civilizace jako *Kultura* je tedy docela případné. Kupodivu si však tato společnost připouští, i když to nebývá zvykem, že její vlastní přežití vyžaduje, aby se někdy (možná dokonce často) chovala způsobem, který sama neschvaluje. Udržitelnost tohoto prvního rozporu garantují umělé inteligence zvané *Mozky*, které se na řízení *Kultury* podstatným způsobem podílejí. Existují takzvané *Kontaktní sekce*, jejichž členové na sebe berou různé mravně ambivalentní úkony spojené s kontaktem s jinými druhy.

Druhý rozpor je jednoduchý a zřetelný. *Kultura* zabředla do války se starobylým a agresivním druhem *Iđiřanů*. Hlavním hrdinou knihy však kupodivu není zástupce ani jednoho ze nepřátelených druhů, ale jeden z *Chameleonů*, nepočtené rasy bytostí schopných měnit vzhled a věrohodně tak napodobovat i bytosti jiných ras. Ten spolupracuje s *Iđiřany*, ani ne proto, že by mu byli tak blízcí, ale považuje lidskou integraci umělých inteligencí do společnosti za chybný a nebezpečný přístup. Nejzajímavější rozpor tak spočívá v hrdinovi, ke kterému přirozeně cítíme sympatie, protože události vidíme převážně jeho očima, ale jehož hodnoty jsou v rozporu s těmi, s kterými máme sklon souhlasit, a který podporuje druh, který i jako čtenáři samozřejmě vnímáme jako nepřátelský. Protikladné pocity vzbuzuje i sama jeho schopnost měnit podobu, která je na jednu stranu fascinující, nemluví o tom, že slibuje možnosti zajímavé zápletky, ale na druhou stranu vlastně děsivá a prakticky vzato pro nás dost nebezpečná. Je zajímavé, že autoři nevyužívají podobný motiv častěji – možná jim přijde až příliš komplexní a obtížně zvládnutelný.

Zápletka se začne odvíjet poté, co je jeden z *Mozků* nucen nouzově se ukrýt na opuštěné planetě, která je ovšem shodou okolností pod správou staré a mocné galaktické rasy, která na ni přísně omezuje přístup. *Iđiřané* by si ho přáli zajmout a pověřit tímto úkolem *chameleona*, zatímco lidé zachránit a vysílají vlastní agentku. Ihned po tomto velmi slibném úvodu se všechno pokazí a zkomplikuje. Hlavní hrdina zabředne do dobrodružného příběhu, přes jehož peripetie se jen ztěžka dopravává ke svému původnímu poslání. Samozřejmě záleží, jak vysoká měřítko si pro čtení zvolíme, protože na poměry čistě dobrodružného příběhu je *Fléba* nadprůměrně kvalitní čtení, nápaditostí reálií, stylem vyprávění i psychologii postav. Ale například téměř padesát stran dlouhá kapitola *Pojídači*, která představuje samostatnou povídku, je do knihy jen volně vložená, aniž by ji jakýmkoliv způsobem ovlivnila. Nepostrádá

snad jistou starobylou malebnost, ale jinak už zřetelně vybočila z toho, co považují za přijatelné. V následujícím *Banksově* románu *Hráč* se také vyskytuje řada peripetií poněkud zatížených autorovým literárním exhibicionismem, ale tam alespoň vyplývají z ústředního námětu mimozemské hry a posouvají děj knihy mírně kupředu tak, že pomáhají vybudovat závěrečné finále. Zde prostřední třetina románu, dokonce i v místech, které s dějem knihy nějak souvisejí, jen velmi málo rozvíjí témata, které nám autor na začátku představil. Kdybychom knihu poměřovali očekáváními, která sama vyvolala, dalo by se dokonce říct, že je to jen dost samoučelná vycpávka.

Závěrečná třetina knihy, která sleduje dosti spletité a dosti úmorné pátrání po *Mozku* v podzemí opuštěné planety, může zvlášť v delších akčních pasážích působit podobně nadbytečně, ale její charakter se liší. Autor se zde vrací k rozporům, které nám představil na začátku příběhu, ale činí tak neobvyklým, až vyhrčeně neromantickým způsobem. Nenabízí nám žádné pochopení, ani náznak nějaké možnosti smíření nebo syntézy. Všechny intriky a peripetie jen zakrývají vzrůstající prázdnotu. Čím více se postavy snaží, tím více jako by se vzdalovaly důvodům, proč se snaží. *Iain M. Banks* to, co se děje, přímo nehodnotí, ale přidává další úroveň rozporů, tentokrát psychologických. Ukazuje, že jakékoliv štěstí je možné jen v mimořádně omezené a nejisté míře, v jaké nám ho toliko mimochodem umožňují vnější okolnosti, které nás dalece přesahují. Můžeme si také uvědomit, že *chameleonské* schopnosti hlavní hrdina si ce použil, ale pro zápletku nejsou nijak podstatné. Mohla by se prakticky stejně odvinout i bez nich, protože jejich hlavním účelem je vyvolat pocit jeho odlišnosti, který přechází až k odcizení. Příběh je nakonec tak trochu výsměchem i *Kultuře* samotné, protože malý výsek, který z ní v něm uvidíme, působí poněkud chorobně. Proč se něco takového děje? Odpověď je zřejmá, ale ne zvlášť uspokojivá: to všechno nevyhnutelně působí válka.

Dost dobře nelze pochybovat, že válka představuje zlo. Někdy může být nezbytné a správné ji vést, ale jejím následkem jsou nutně události, které jsou strašlivé, nespravedlivé a nemsylné. Je, myslím, jedním ze znaků moderní společnosti, že si tyto důsledky dokázala plně uvědomit. A i když je zatím nedokázala plně politicky integrovat, což vede k nešťastnému zvyku ustupovat často agresí víc, než je moudré, dokázala je integrovat kulturně. Romány reflektující První světovou válku dokázaly motiv ztráty smyslu, který souvisí se všeobecnou válkou, integrovat velmi úspěšně. Důsledkem je, že i když se nic nezměnilo na tom, jak děsivým důsledkům válka vede, a i když si to stále znovu musíme připomínat, samotný prožitek nesmyslnosti války už obvykle nestačí k tomu, aby byl nějaký příběh dramaticky věrohodný. Tuhle zkušenost už jsme totiž do naší kulturní tradice zahrnuli a dosud není dostatečně zapomenutá, aby fungovalo její prosté nové připomenutí. Proto je *Banksovo* zobrazení tíhy, s kterou válečné události na hrdiny (ale vlastně i jejich protivníky) doléhají, nakonec málo uspokojivé, i když je jinak zdařilé. Ale přestože události, které nám

závěr románu předvádí, vnímáme jako pravdivé, tak docela to nestačí, protože jsou navzdory své pravdivosti příliš triviální.

V určitém smyslu je těžké rozhodnout, zda jde o nedostatečně zdařilý román, protože obtížně vyvolává naši emocionální odezvu, nebo zda jde naopak o příliš zdařilý román, protože evokuje cizost způsobem, do kterého se nám obtížně vcítuje. Osobně se kloním spíše k první možnosti, *Pomysli na Fléba* se mi zdá být přehnaně analytický text. Je nedostatečný podobným způsobem jako epické divadlo B. Brechta. Aristotelovskou terminologií by se dalo říci, že oboje selhává v klíčovém předpokladu dobré tragédie, tedy ve vzbuzení strachu a soucitu, na kterých je možné následně vybudovat katarzi. Pokus vyložit Banksův román brechtovským způsobem je vůbec lákavý, je třeba otázka, nakolik by vycpávkové části z prostřední třetiny knihy šly pojmut jako pokus o *zcizující efekt*, který má vytvořit odstup. Podobně některé z nudně působících akčních scén, které se ovšem někdy rozvíjejí nečekaným směrem, by snad mohly být projevem snahy vybudovat dojem zvláštnosti při pozorování všednosti. Podobný výklad by však nejspíš zacházel příliš daleko, protože Iain M. Banks v zásadě nezpochybňuje ani iluzivnost svého vyprávění ani přednost jednání postav před jejich povahou pro rozvíjení příběhu. Podobnosti s přístupy epického divadla tak vyplývají spíše z vlivu, který mělo na moderní dramatické vnímání jako takové. Výsledný efekt je však do značné míry podobný: *Pomysli na Fléba* má vést k pohnutí spíše skrze intelektuální zamyšlení.

Pro skutečnost, že si autor buď dramatickou nedostatečnost závěru příběhu uvědomoval – nebo že knihou dokonce tímto způsobem plánovitě vystavěl –, svědčí, že „pointu“, tedy události, které v nás mají vyvolat emocionální pohnutí, které ustaví vyznění celého románu, umístil až do dodatků, které s dějem knihy bezprostředně nesouvisejí. To vyvolává podezření, ale dodatek k příběhu nemusí nutně znamenat autorovu prohru, vzpomeňme na slavný a svým způsobem geniální román Agathy Christie *Deset malých černoušků*, který postupně vyzní třemi odlišnými způsoby. Vylicení řady děsivých vražd by obstálo samo o sobě jako mrazivá psychologická sonda o pomstě a vině. Epilog z něj následně udělá tajemný, téměř mysteriózní příběh o nevyzpytatelnosti světa. Teprve závěrečný „náhodně nalezený“ dopis ho nakonec změnil v důmyslnou detektivní šarádu. Ale zatímco Agatha Christie obratně mění význam událostí, který jsme už v příběhu samotné vnímali, Iain M. Banks se určitý smysl pokouší zpětně doplnit do románu, kde programově chyběl, což je mnohem obtížnější úkol.

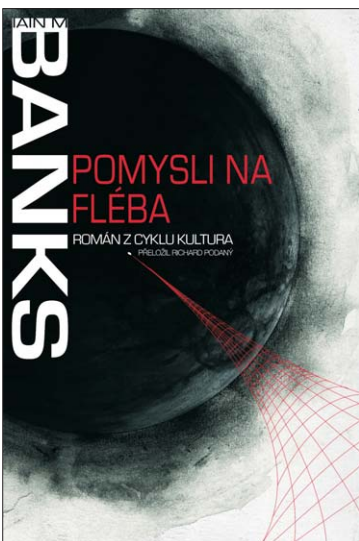
Autor v knize *Pomysli na Fléba* uspěl v tom, že nám předvedl, jak nesmyslně válka vypadá z pohledu účastníka. Dosti působivě nám ukázal, jak jeho hlavní hrdina postupně získává odstup od různých podob ideologie, která válku ospravedlňuje. Ale co nakonec zůstane, když někdo přestane vnímat, že je

součástí jakéhokoliv existujícího společenství? To je docela závažná otázka, protože naše přirozené – i v běžném, neválečném životě se projevující – odcizení od společnosti dosáhlo míry o hodně větší než v době po První světové válce. Zde autor možná narazil, v roce 1987, kdy kniha vznikla, snad dokonce prorocky, na místo, které potenciál pro uměleckou reflexi má. Jenže autor se situaci, kterou nám předvádí, pokusí zdramatizovat způsobem, který ji znevěrohodní. V zásadě ukazuje, že cíle, o které hlavní hrdina usiloval, i když je nakonec vnímal jako téměř nesmyslné, vedly k událostem s ještě tragičtějším vyzněním. V celkovém záběru války byly nakonec nicotné a jsou prakticky zapomenuté. Jenže to je pohled falešný: stejně bezvýznamná je při dostatečném časovém odstupu nutně i naprostá většina událostí šťastných a životů, které jejich nositelé vnímali jako smysluplné.

Přesnou autorovu pozici je obtížně dešifrovat. Naznačuje, že „šťastný život“ je sám o sobě odměnou, ale „správný život“ nikoliv? Mám trochu podezření, že v promyšlení svého románu nezašel tak daleko, aby nám nabídl odpověď. V úplném závěru knihy se autor z široké historické perspektivy vrací opět k pohledu na jednotlivý lidský osud, čímž čtenáři umožňuje složitě pochyby, které předtím vyvolal, vytěsnit. Možná je při přemýšlení o tomto románu potřeba zohlednit skutečnost, že jde o první díl volného cyklu. Nedokážu odhadnout, zda autor plánoval napsat protiválečný román, při kterém ale vytvořil materií fantastického světa, která jeho záměr přerostla, nebo jestli vymyslel fantastický svět, který si ale na začátku netroufal autenticky použít, takže ho představitel ve schématu protiválečného románu. Jestli je ale celková nevyváženost knihy jen vedlejším projevem porodních bolestí, znamená to, že chceme-li plně pochopit *Fléba*, měli bychom si přečíst následující knihy volného cyklu *Kultura*. Což vlastně není vůbec špatná zpráva, uvážíme-li, o jak zajímavou – a v mnoha aspektech i zdařilou – knihu šlo. Kdybychom totiž román posuzovali sám o sobě, vypadal by jako příběh ve stavu transformace. Hezké, realistické detaily, určitá vypočitatelnost, vnitřní předurčenost zápletky i triviální, neuzavřeně se odvíjející emoce jasně poukazují na *space operu*. Zvláštní rozpor mezi utopií a dobrodružstvím, snaha o dodatečnou a vnější interpretaci událostí i snaha udělat z emocí postav prvky zápletky však stejně jasně naznačují, že autorovy záměry byly mnohem vážnější.

Obě dohromady

Oba autoři jsou vypravěčsky natolik suverénní, že se nedá říct, že by nedokonalostí, na které jsem poukazoval, byly jen důsledkem nezvládnuté kompozice knihy – očividně patří k jejich záměru. Je možné, že se s nimi jen neshodnu na cíli, ke kterému má směřovat román. Zdá se mi, že oni jakoby po-

vážovali za podstatnou hodnotu přivést nás k určitému náhledu. Tedy pojednat naše poznání světa nikoliv „dokumentárním“ ale „dramatickým“ způsobem. Mně ovšem přijde, že i když oba při takovém zobrazení předvedli jako spisovatelé nesporné řemeslné kvality, nemá něco podobného samo o sobě ještě žádnou zvláštní uměleckou hodnotu. Protože ta podstatná otázka je, co si máme počít *poté*, co si „doopravdy“ uvědomíme, že svět je v nějakém aspektu odlišný od toho, co známe nebo očekáváme.

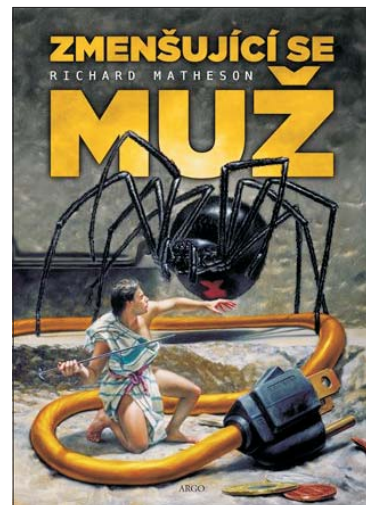
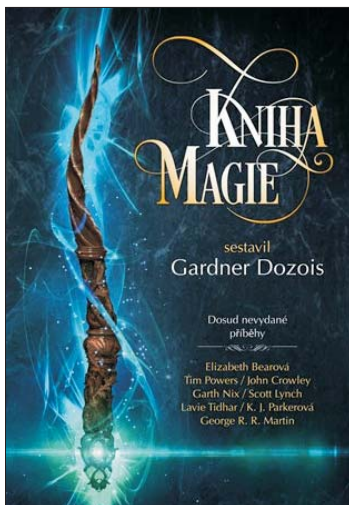
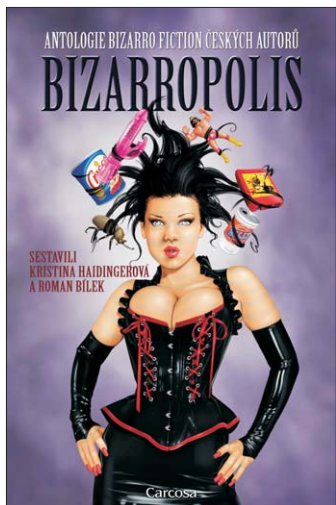
O motivech autorů ale spekulovat nechci. Obě knihy ve mně zanechaly podobný dojem, že se odehrály tak, jak si jejich autoři předsevzali. Ale píšu o nich společně proto, že mi přijde zajímavé, že se v obou případech zdá, jakoby se vlastní povaha příběhů tomuto naplánovanému průběhu vzpírala. Pozná se to nejnázem tak, že obě knihy na konci vyžadují autorský komentář. Je sice zařazený jako vlastní součást příběhu, stejně však ukazuje, že příběh samotný skončil příliš rychle, příliš nezvykle, prostě nějak neuspokojivě. Příběhy někdy končí neočekávaně. Například Kingova novela *Nadaný žák* je klasickým příkladem příběhu, který skončí ve chvíli, kdy máme dojem, že se ho autorovi podařilo opravdu zajímavě rozehrát – jenže on sám zřejmě netuší, co si s ním dál počít. Stephen King má ovšem dost sebevědomí (slušnosti? drzosti?), aby nás s podobným koncem nechal vypořádat se samotně. *Nadaný žák* se nepovznese nad úroveň črty a může nás zklamat, když čekáme víc, ale jako studie jednoho příkladu zla je fascinující.

Tady se ale zdá, že oba příběhy nemají dostatečně nosnou vnitřní dynamiku, která by je ke konci dovedla. Proto působí dojmem, že byly uměle zastaveny. Oba autoři unikají tomu, co vytvořili. Banks závěrečnou smrtí řady postav, Urban závěrečným thrillerovým vysvětlením. Ono by se dalo tvrdit, že tím „umění napodobuje skutečnost“, jak kdysi hlásal Aristoteles, protože našim vlastním životům se nezdá, že bychom dodatečně našli smysl právě proto, že nemají tak dobrou vnitřní dynamiku, aby se dokázaly vyjevit sám. Ale Aristoteles také poznamenal, že aby drama naplnilo svoji funkci, mají být postavy v tragédiích lepší než skuteční lidé (a postavy v komediích hor-

ší). Myslím, že další vývoj dramatu a literatury tento postřeh prohloubil tak, že samo dramatické dílo má být lepší než skutečnost. Má nám jasněji a srozumitelněji ukazovat to, co jsme jinak schopni vidět jen nejjistě a roztržštěně.

Tento princip je dnes hluboce kontroverzní. Na jednu stranu jsme díky profesionálním spisovatelům dosáhli nikdy dříve nevidané vybroušenosti a působivosti této klasické aristotelovské formy. Na druhou stranu je tento stav už dlouhou řadu desetiletí podrobován soustavně kritice, nejdříve spíše z ideových pozic, později i čistě jen jako protest proti mechaničnosti a kýčovitosti řady knih. V tomto sporu mezi tím, zda dramatické formy přetvářet a prohlubovat nebo rozkládat a nahrazovat nezaujímají *KAR* ani *Fléb* vyhraněné stanovisko, nacházejí se někde spíše ve středu mezi oběma extrémami. Na jednu stranu se vyhýbají cizosti, která by měla na knihu destruktivní vliv, oba autoři očividně stojí o to, aby byli čtenářům srozumitelní v rámci zavedené tradice. Na druhou stranu mají ambice být něčím podstatně víc než zábavnou literaturou. Jako čtenář oboje rozhodně oceňuji. Zádrhel je v realizaci onoho „víc“.

Zdá se mi, že oba autoři „něco víc“ realizují jako „něco navíc“. Vnitřními prostředky svého příběhu nedokáží překročit hranici žánrové literatury, takže se snaží do knihy něco zvláštního přidat. Ale to je natolik ošidná snaha, že neoceňuje-li někdo právě tuto metody samu o sobě, je obtížné zařadit, aby při pohledu zevnitř příběhu působila věrohodně. Některé velké romány, jako je Kingova *Temná věž* nebo *Valhala* Františka Novotného narušují vztah mezi vnitřním a vnějším ještě radikálnějšími způsoby. Ale přes vší svoji důmyslnost a působivost zůstávají právě proto díly hluboce kontroverzními a napínají tím hranice dobrého vkusu k samým limitům možného. Miloš Urban i Iain M. Banks riskují podstatně méně, ale také pro ně proto mám menší pochopení. Dalo by se říct, že tímto specifickým způsobem oba romány moje nemocniční očekávání „pochmurnosti“ naplnily ve štedré míře. Kdybychom na ně kladli nižší nároky – nebo je možná četli v prostředí méně sugestivním – věřím, že by dokázaly poskytnout zážitek zábavnější a snad i bezstarostnější. **Jiří Grunt**

Znovu na Marsu aneb Armagedon podle Neffa

„Čekali jsme, že přijдете. Celé generace,“ šeptal guvernér Abrahám.

„Čekali?“ divil se plukovník. „Kdo čekal?“

„Bratrstvo bílého plamene.“

V září 2022 vydaná *Operace Armagedon* je třístovkou stránek napětí, překvapení, úžasu, hrůzy a humoru, přičemž se jedná o již pátou prózu cyklu *Pán modrého meče*. Odehrává se na Marsu budoucnosti. První díl cyklu *Jádro pudla* si přitom autor vysnil ještě za života svého otce Vladimíra, který dovnitř směl i nahlédnout.

Hrdiny jsou Rad Haager a inteligentní „daimon“ alias pes jménem Terr; ten vládne telepatii, bez problému tlumočí a sám se občas diví, co všecičko dokáže. Na jak horentní dálku umí prosadit vůli. *Enfant terrible* i... *Deus ex machina*.

Oba vládcové divočiny mají svůj původní charakter a i díky barevným ilustracím Michala Suchánka si můžeme připomenout např. srdnatého kapitána Johna Cartera, který před stoletím brázdil Mars Burroughsův – provázen ještě o píď obludnějším „psiskem“.

Co víc, je situace na Rudé planetě srovnatelná i se světem Vinnetoua, Komančů a uhanějících stád bizonů. I jejich obdoba zde zahřmí a nelze nezpomenout na kmeny amerického Západu, jak je známe z knih Karla Maye.

Román se rozvíjí zostra a je to dobrodružná šaráda či detektivka, kde humor často obstarává jedna mladá dáma s poněkud tunelovým viděním a nedostatkem strachu: badatelka Miriam.

Dotyčná během příběhu sotva kdy pochopí, kolikrát mohla být nabodnuta na kopy a ve věčných lovištích; a mele svou dál. Podobně jako Mayův Motýlkář se přesto do oněch lovišť nedostává – i díky ochraně přátel. A ti se vztekají, anebo spíše žasnou – nad její bezstarostnou naivitou, někde u srdce ale cítí, že to bude právě Miriam, kdo jednou podá o všem svědectví.

Kterého, pravda, netřeba. A ani Miriam dlouho nechápe, nakolik jde o záležitost „přísně tajnou“. A je. Kdo moc čenichá, kope si hrob, a dáma, ta rovnou píše habilitační práci o primitivních obyvatelích planety. Studie se pak i transformuje v něco dalece bombastičtějšího.

Odhálí se, v co má v Horách vyústit *Operace Armagedon*? A čteme jen další mýtus o jakémsi Blaníku – a uvnitř ukryté jeho ostraze? Narážíme zde dokonce na jakousi obdobu *Indiana Jones III*, ve kterém hlídali staří rytíři grál? Snad! A zapálená Miriam uniká šípům a permanentně se těší, že jednou po právu zastane místo vlastní profesorky na vysoké. Na té nejvyšší etnologické škole. A to se stane, až vynese trumfy, kterých se na „přířích“ zmocnila.

Jenže Miriam jen málo vnímá, že je vojáky i Haagerem jen tolerována. O armádu už 400 let spící jde přitom v pátém pokračování série především – a spánek tu nebude chyba matrxu, kdepak, a může dokonce kráčet o rafinovaný záměr nadřízeného mozku minulosti.

Kdyby pak měla válka začít o čtyři sta let dřív, nevyvinula by se ve prospěch hibernovaných bojovníků. Dnes ale... Taky váháme. Období válek totiž skončilo a je dokonce mír. I když... A co myslíte? Bude situace vadit původnímu a ryze zelenému mozku, když už vstřebal rozkaz?

Pokud se teď domníváte, že před vámi defiluje tím románem jen další zelený idiot, je to také omyl; alebrž se vyjeví překvapující skutečnosti až, řekl bych, součkovského kalibru. A to?

Mnohé bylo promyšleno dopředu a armáda minulosti nebude nakonec kosit obávané Kamenné obránce Hor zůhdarma. Slavný plukovník Pino – z fregaty Erlang – misi nepokazí, a kdo ví, možná i neuvěřitelně předejde událostem, které by se ukrutně dotkly celičké Sluneční soustavy. A ne-ne, titul románu není jen metafora.

Navic se Neff úspěšně popasoval se vším, co už nastínil ve starších částech ságy, a ukul další příběh, který funguje i bez větších znalostí toho, co proběhlo. Ačkoli... Od našeho dobrodružství vede víc spojnic do minulosti a předchozí díly by si tak zasloužily další reedici.

Nu, a jako vedou linky od všeho do minulosti, ani finále nebude definitivní, ba má potenciál pro pokračování. To však už by nebylo plněno jen Radem Haagerem a jeho věrným „psem“. Kdepak. Klíčovou úlohu si urvala obyčejná taxikářka Linda.

A taxi budoucnosti. Tedy vznášedlo. Dotyčná je sice opravu holýma rukama, ale vlastně to působí jako magie. Na první pohled. Protože technologie pokročily a... Od magie jsou již nerozeznatelné. A taxikář není dávno od šmíru, a přece uvádí vznášedla do provozu; asi jako když vy někde na mobilu vyvoláváte ikony.

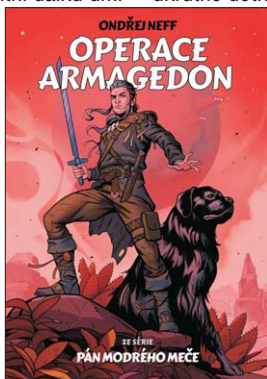
Kdo by ovšem čekal, že se právě tato schopnost ukáže být využitelná procitnuvší armádou! A přece je to tak. Někdy jsou cesty k cíli prosté a nebude tomu v dějinách poprvé, vždyť i David skolil Goliáše. Nevítězí vždy obří nebo admirálita-masa. Často boduje i jen prostý detail. A zde praxe, kterou má jedna schopná dáma. Ani to sama neví, tato Linda, ale patří do nepohody a kosmu pomůže víc než její mladší souputnice Miriam, jinak fanatická studentka.

Linda studentku úvodem vyveze do terénu plného loveckých klanů a za hranicí „rezervace“, předaleko od ústřední Romy, a doktorandka... Bude jen dočista ztracený případ?

Ne. Tuším, že ještě pochopí, že život nebývá pouze snem. A že se v praxi – a bídné válce – nelze tak jako ve snu chovat; i kdybychom byli vědou posedlí, posedlí sebevici.

Miriam je komická i sympatická a vlastně vernovská hrdinka v duchu Paganela *Děti kapitána Granta*, ale... Ale ani ten Paganel by nepřežil bez občasného zásahu pevné ruky jistého klidného skotského majora...

Zamlouvá se mi, jak Neff prostudoval vlastní sérii o *Pánu modrého meče* (první díl vyšel už roku 1984), a že mnohde ledascos upřesnil. Není tak nedůsledností.

Ptáček je volný

I kdyby autor původně netvořil dle zcela striktního plánu, celek pěti knih dostal tu úplně věrohodný obrys, a nejde přitom o žádnou „pacifistickou agitku“. Naopak. I zprvu či zdánlivě zelený mozek se zde jaksi vybarví, přeče jen, a najde smysl jako článek. I když by, uznejme, nakonec selhal bez jisté vyšší pomoci.

„Můžete je ujistit, že v Tyrkysových horách čeká horší protivník, než jsou vojáci s pulzními děly a energetickými emitory,“ ozval se Rad. „Cože?“ podivil se plukovník. „Emitory byly do výzbroje zavedeny až po roce 2477,“ doplnila rychle Miriam. „Jde o čistě energetické zbraně a jejich zavedením ztratily ozbrojené konflikty praktický smysl. Je tu absolutní zbraň. Není proti ní obrana. A když ji mají k dispozici obě strany, o boji nemá ani cenu mluvit.“

Operace Armagedon nabízí překvapivé vyřešení jedné vojensky patové situace, kde je ten nejvyšší stupeň utajení skutečně podmínkou, a tak bude fér, že se čtenář – po řadě překvapivých zvrátů – propracuje k pochopení, kdy se zpětně ozáří takřka vše.

Ivo Fencel

Ondřej Neff: Operace Armagedon. Ilustroval Michal Suchánek. Mystery Press. Praha 2022. 296 stran. www.mysterypress.cz. Román volně navazuje na Neffovy knihy Jádru pudla, Pán Modrého meče, Čarodějův učeň a Šídlo v pytli.

Odposlechnuto – Quo vadis Británie

Nová osmnáctistránková příručka korektní mluvy pro britské obecní správy vysvětluje, jaké výrazy se smějí nebo nesmějí používat. Jejím účelem je „vštípit rovnost, diverzitu a inkluzi“. Zakazují se „otec“ a „matka“ ve prospěch neutrálního „rodič“ (ten je v angličtině stejný pro oba rody). Zakazuje se „dámy a pánové“ ve prospěch slov opět v angličtině rodově neutrálních jako posluchači, návštěvníci, přátelé, a podobně. Zakazují se slova jako „mensiny“. Místo „multikulturní“ se má říkat „komunity globální většiny“.

Nesmějí se používat veškerá potenciálně urážející slova vyjadřující něčí slabší inteligenci a zavádí se slovo „neurodivergentní“, zde vysvětlené takto: „Osoby, jejichž mozkové odlišnosti ovlivňují jejich práci, tedy které mají síly a výzvy odlišné od osob s mozkem nemajícím takové potíže, včetně zdravotních poruch a jiných stavů.“ Zakázány jsou urážlivé výrazy jako ilegální imigrant nebo ekonomický imigrant (nově „žadatel o azyl“) a dokonce i slovo cizinec, jenž je teď „ne rezident UK“.

Jedna divadelní inscenace si musela změnit titul z urážlivého „Hrbáče z Notre-Dame“ na „Zvoníka“. **Benjamin Kuras**

Na slovatné univerzitě v britské Cambridgi podle všeho dospěli k názoru, že to s levicovým pokrokářstvím na univerzitní půdě trochu přepískli. Tamní posluchači se tak dočkají nových seminářů, které je mají naučit svobodně mluvit.

Podle londýnských Timesů mají tyto kursy, vedené dvěma předními akademiky, napravit škody napáchané netolerantní vlnou „cancel culture“, ve které si její stoupenci uvykli zadusit debatu s jakýmikoli jim nepohodlnými názory. Tento postup se nebývale rozšířil. V loňském roce zaznamenali v Cambridge rekordní počet zrušených akcí. **Jiří Sládek / IDNES.cz**

Tohle aspoň tvrdil Elon Musk hned poté, kdy za svých 44 miliard dolarů koupil sociální síť Twitter. Twitter, tento štěbetálek, má ptáčka ve svém logu, ptáčka v rozletu s otevřeným zobáčkem. Síť s globálním dosahem koupil muž, který až legračně připomíná postavy z filmů o tajném agentu 007 Jamesi Bondovi. Ovládá finance, pronikl do kosmu, určuje, co bude jezdit po silnicích, a teď si tedy koupil sociální síť. Koupil si cosi, co určí, jak a co a kdy a proč si budeme myslet.

Když si poslední větu po sobě přečtu, hrozím se. Je to pravda? Opravdu mají sociální síť takovou moc?

Je jich na světě několik těch rozhodujících. Přiznám, že používám právě Twitter. Připomenu princip – musíte mít účet a pak si vyhledáte a ke sledování sledujete lidi, kteří vás zajímají. Ti na Twitter píší, mají k dispozici 280 znaků, dá se to obejít. Zpátky ale k tomu podstatnému. Jak to, že ptáček s 330 miliony aktivních uživatelů měsíčně je volný, protože si ho koupil Elon Musk?

Odpověď zní, že to nevíme. Ledva Musk na Twitteru napsal, že je ptáček volný, začaly pršet otázky: otevře se volný průchod nenávislivému štvání, urážkám a vulgaritě? A konkrétně: obnoví nový majitel účet bývalému prezidentovi Donaldu Trumpovi? Jak známo, Trump dostal takzvaný ban neboli česky dostal zaracha ještě v době, kdy prezidentem byl. Muselo ho to hodně bolet, protože na Twitteru do značné míry svoje prezidentování realizoval. Co tím tedy Musk chtěl říct, ptám se taky, když napsal, že je ptáček volný?

Svoji éru volnosti zahájil Musk tím, že vyhodil špičkový management firmy. Dále oznámil, že Twitter zřídí radu pro modelování obsahu, rada že bude složena z lidí s rozmanitými názory a za třetí, že dokud se rada nedá dohromady, s obsahem se nebude nic dít a – pozor – nedojde k obnovení účtů. Tedy zřejmě ani účtu Donalda Trumpa.

Že by vše při starém? Kam vstoupí Musk, tam nic nezůstane při starém. Teď ale vstupuje na mimořádně horkou půdu, do oblasti pohyblivých písků. Internet přirovnávám k velkému městu, přičemž sociální síť a diskuse pod články dovedou za fungovat jako ohavná stoka. S tou volností by si to tedy měl nový majitel rozmyslet. Opravdu nejsem ten, kdo by chtěl radit Elonu Muskovi, co má dělat. Poradím ale tomu, kdo by si chtěl na Twitteru zřídít účet. Sledujte lidi, kteří vás svými názory podporí, a pak ty, kteří naštvou, ale chytře a donutí vás k přemýšlení. Pak zjistíte, že je Twitter volný dost, i bez Elona Muska.

Ondřej Neff / pravidelné pondělní ČRo Plus

A jak u nás: Když v Deníku N přetiskli komentář o excesech současného radikálního feminismu, tuším čtvrté vlny, od našeho občasného přispěvatele Milana Petráka, zasykala jeho redakci vlna kritiky, vedle toho dostal deník radu od čtenáře, který se jistě považuje za bojovníka ve jménu rovnosti, diverzity, inkluze a svobody slova:

Zkuste si před uveřejněním každého komentáře myšlenkový experiment: šlo by text beze změn vzít a uveřejnit v Echu24? Pokud ano, nevydávejte ho. **Jiří Špicák**

Angažovanost literární fantastiky

Co je a co není angažovanosť

Patřím ke generaci, která když slyšela slovo angažovanost, dostávala osypky. Patřilo totiž k častým výrazům komunistického režimu, který si je přivlastnil a udělal z něho synonymum pro propagandu. Angažovanost splyvala s neochvějnou vírou ve světlé komunistické zítřky, angažovaná mládež vstupovala do ČSM, angažovaní zemědělci do JZD a samozřejmě angažovaní spisovatelé psali prorežimní díla podle předem daného ideového plánu. To byli ti správní „inženýři lidských duší“. Na jaře 1968 se jistá parta kolem Rudolfa Battěka pokoušela pojem angažovanost rehabilitovat, když založila Klub angažovaných nestraníků (KAN) jako politickou alternativu k vládě jedné strany. Po srpnu 1968 se husákovská normalizace samozřejmě vrátila k deformovanému významu slova angažovanost. Stala se opět označením pro mocenské prosazování jednotného pohledu na svět a pro jediný, ideologicky povolený výklad tohoto světa.

Podle mého soudu spočívá skutečná angažovanost v něčem odlišném, ba přímo protikladném k výše popsaného propagandismu. Pokud mluvíme o literatuře, pak autorská angažovanost musí vyvěrat z osobnosti autora, z jeho pohledu na svět, z jeho kritického výkladu světa. Literatura, a vlastně každé umění, je lakmusovým papírkem, kterým testujeme stav společnosti, což dílo, předem psané s úmyslem podpořit režim **nebo plout s hlavním politickým proudem**, splnit nemůže. A právě tato díla se i dnes chybně označují jako angažovaná (viz Post scriptum), přestože ve skutečnosti to jsou díla propagandistická.

Vyvstává otázka. Co když angažovanost jedince je v souladu s režimní propagandou či je v souladu s oficiálně hlásanými, jedinými dovolenými názory, což dnes platí pro stoupence hnutí „woke“, BLM a těch, kteří prosazují atomizaci západního světa zdůrazňováním lidských práv menšin na úkor univerzálních občanských práv, prostě pro všechny, které pro zjednodušení nazýváme progresivisty?

Podle mých životních zkušeností dojde u takto nadšeného tvůrce dříve nebo později k vystřízlivění a ke skutečnému prozření. Před druhou světovou válkou byla československá umělecká scéna výrazně levicová a mnoho umělců bylo přímo členy KSČ. Po únoru 1948 však rychle vystřízlivěli a stali se kritiky komunistického režimu jako třeba básník Jaroslav Seifert. Nebo se z nadšených angažovaných mládežníků roku 1948 stali o dvacet let později disidenti, například Pavel Kohout. Nepochybují, že stejný osud čeká všechny dnešní progresivistické tvůrce a aktivisty, protože posláním skutečně angažované literatury je být společenským kritikem, padni komu padni. Poněkud přehnaně řečeno, angažovaný literát by měl být kverulantem, který se automaticky staví proti převládajícím myšlenkovým proudům. Každopádně je psaní zkouškou charakteru a každý autor, a to nejen sci-fi, by si měl dát pozor, aby se nestal propagátorem stávajícího režimu nebo ideologie, která je právě v módě.

Přitom se mohou okolnosti otočit o 180 stupňů. Jestliže ně-

kolik autorek z okruhu CKČ psalo koncem 80. let povídky s ekologickým přesahem, jednalo se o angažovaná díla, dnes by ale podobné povídky balancovaly na okraji propagandy, pokud by kopírovaly dnešní „zelený“ narativ.

Angažovanost literární fantastiky

Situaci komplikuje fakt, že fantastika je žánrová literatura, dříve se říkalo braková, která má přednostně pobavit, takže ani literární věda ani kritika, pokud si jejich autorů vůbec všimne, od nich žádnou angažovanost nečeká. V tom však spočívá velké nedorozumění, neboť kořeny fantastiky, nanejvýš evropské, ukazují přímo obrovskou míru angažovanosti.

Pravdivé příběhy antického autora Lúkiána ze Samosaty sice měly za cíl pobavit, ale středověký Ariosto v *Zuřivém Rolandovi* již posílá svého hrdinu pro zdravý rozum na Měsíc, což je satira jako hrom a důkaz autorovy angažovanosti. A Daniel Defoe je při psaní fantastiky už satirikem na plný úvazek, ať již máme na mysli román *Konsolidátor*, nebo *Gulliverovy cesty*. A tak bychom mohli ve výčtu angažované fantastiky pokračovat až k Orwellově románu *1984* či k *Farmě zvířat*.

Na straně druhé je pravda, že moderní sci-fi se etablovala ve Spojených státech jako čistě zábavný žánr. Jeho zakladatel Hugo Gernsback uznával pouze jedinou kvalitu – pocit úžasu, nic jiného po členech své autorské líhne nechtěl, natož společenskou kritiku. Ale i v USA se po druhé světové válce objevila vysoce angažovaná díla jako *451 °F a Marťanská kronika* Raye Bradburyho či *Obchodníci s vesmírem* Frederika George Pohla Jr. a Cyrila M. Kornblutha. Všechna tato díla, aniž by to někdo jejich autorům nařídil, spontánně reagovala na tehdejší společenskou klima v USA, což je zásadní předpoklad skutečné angažovanosti.

Před každým autorem sci-fi stojí dilema – psát zábavně, nebo angažovaně, či dokonce propagandisticky? Tato otázka je spíše řečnická, protože náтура a charakter přistříčí každého autora k tomu jeho korytku.

Fantomatika na papíru

Oproti mainstreamové literatuře má ale literární fantastika jednu obrovskou výhodu, protože jen ona má k dispozici nástroj, který je jako dělaný, aby autorovi umožnil se zřetelně a jednoduše vyjádřit ke společenským poměrům, ba dokonce s nimi experimentovat, byť jen na papíře. Stanislaw Lem pro tento postup použil výraz „fantomatika na papíru“ a použil jej pro popis a analýzu společnosti, vytvořené ve virtuální realitě na stránkách sci-fi díla. Je to tedy sociologický experiment, který zkoumá, kam by se ona fiktivní společnost ubírala za počátečních podmínek nastavených autorem.

Fantomatika na papíru není vlastně ničím novým, neboť se dají do ní zahrnout všechny utopie a dystopie, nicméně se liší experimentálním přístupem. Ve fantomatice nejde ani tak o popis buď optimistické nebo pesimistické budoucnosti jako spíše o analýzu té či oné fiktivní společnosti, což dává autorovi možnost zkoumat potenciál toho kterého sociálního uspořádá-

ní, tedy něco, na co mainstream nedosáhne, neboť může zkoumat pouze jedinou, reálnou společnost.

Fantomatiku uplatňoval nejen Stanislaw Lem, ale také bratři Arkadij a Boris Strugačtí, kteří ve svých románech uskutečnili rozsáhlý sociologický pokus s progresorstvím – což je jejich název pro urychlování společenského vývoje, tedy pro to, čemu dnes říkáme progresivismus. Ve svém díle pak s definitivní platností odhalili, že progresorství čili popohánění pokroku je kontraproduktivní, že nevede k pokroku, ale naopak ke společenskému regresi. Bohužel ideologové liberální demokracie na Západě zřejmě jejich díla nečetli, neboť jsou myšlenky popohánění pokroku oddáni do té míry, že jimi nehnulo ani takové fiasko, v jaké se proměnilo západní nasazení v Afghánistánu, a progresorství v podobě progresivismu zůstává znakem západní liberální demokracie. Koneckonců představa, že putinovské Rusko se dá pacifikovat zapojením do globálního obchodu a Čína demokratizovat zavedením tržní ekonomiky, je z téhož ranku – a s ještě fatálnějšími následky pro Západ.

Rozdíl v angažovanosti sci-fi a fantasy podle definice J. G. Ballarda s komentářem Jamese E. Gunna

Spisovatel J. G. Ballard, otec ekologických katastrof ve sci-fi, definoval tento žánr takto:

Je to autentická literatura odpovídající dvacátému století, jediná literatura reagující imaginativně na transformující charakter vědy a techniky. Věřím, že pravou doménou science fiction je zóna, kterou jsem nazval vnitřním prostorem, na rozdíl od vnějšího prostoru, a že současnost je pro spisovatele období největší morální naléhavosti.

James E. Gunn, americký editor významných antologií a teoretik žánru, pak tuto definici okomentoval:

Kdyby tento útržek nebyl tak nabubřelý (...jediná literatura...), mohl by být poměrně dobrou definicí žánru. Jenže já nemám v úmyslu někoho naštvat tím, že budu z jeviště odsunovat jiné literární žánry.

Především: SF je forma. Je to pouze jeden ze způsobů, jak vyjádřit myšlenku. Způsob, který je některým lidem příjemnější a přístupnější než všechny ostatní. Co na tom, že jiným lidem nevyhovuje? Nemusí to číst. Každopádně SF může vyjádřit takřka všechno, co takzvaný hlavní proud.

Existence SF vyžaduje tři podmínky:

- 1. lidé museli objevit budoucnost – budoucnost lišící se od současnosti a minulosti technickými vynálezy a vědeckým pokrokem;*
- 2. museli se naučit neuvažovat o sobě jako o kmeni, lidu ba ani národu, ale jako o živočišném druhu;*
- 3. museli se naučit nezaujatě přemýšlet o podstatě světa – jeho počátku a konci – i o osudu lidstva.*

Těmto podmínkám a též charakteristickým znakům SF není co vytknout, pokud je řeč o klasické SF, jak ji psali Asimov, Heinlein nebo Clarke, ale pro autory takzvané Nové vlny platí něco trochu jiného.

Pro mne je SF fantazií, v níž se zrcadlí současný svět. Je tedy realistickou fantazií. Tím kontrastuje se svým sesterským

žánrem – fantasy, která je, jak říká již název, pouhou nespoutanou fantazií bez nutnosti jakýchkoli úchytů na reálný svět. Pohádková fantasy by nedoznala změny při pozměnění současnosti, SF ano, neboť je zrcadlem, kde se současnost odráží. Je zrcadlem křivým, děravým, místy rozbitým a boulovatým. Obraz potom přehání a zvýrazňuje některé znaky našeho světa, jiné naopak zahlučuje. Slovíčko science (tedy věda) v označení žánru napovídá, že není dovoleno sklouznout do libovolně šílených představ. Je to dáno tím, že pro jakkoli zakřivené zrcadlo platí zákon odrazu. Kdyby neplatil, nedávali bychom se na svůj obraz, ale na výmysl, na pouhý chvilkový nápad našeho zrcadla.

Možná že tato barvitá definice nepojme vše, co jsme si zvykli do SF zařazovat, možná je naopak příliš obecná. Já nevím. Necitíuji nutnost to vědět. Literatura je od toho, aby se četla, aby se o ní diskutovalo s občasným přerušením pro natáhnutí kouře z cigarety, ale ne od toho, aby se škatulkovala. To nemá smysl. To nezmění ji ani její výklad. Proto mne nezajímají přesné definice. Ani vás by neměly.

Ačkoli se James E. Gunn distancuje od toho, že by chtěl něco definovat, podařilo se mu velmi přesně postihnout rozdíl mezi sci-fi a fantasy. **Fantasy nevyžaduje žádný úchyt na reálný svět**, takže příběh o zamilovaných upírech nebo o krocení draků bude stejně dobře fungovat v jakýchkoli politických režimech, jak v putinovském Rusku, komunistické Číně nebo na demokratickém Západě. Kdežto sci-fi **úchyt na reálný svět vyžaduje, a proto se nemůže obejít bez hodnotiči společenského soudu** (a proto v totalitních režimech podléhala cenzuře či autocenzuře). A pokud je autor upřímný, jeho sociální stanovisko se do jeho díla promítne, ať chce či nechce. Buď se stane angažovaným, nebo propagandistou.

Angažovanost literární fantastiky dnes

Není náhodou, že v průběhu 90. let se i v Česku na úkor sci-fi vysvihla do sedla fantasy. Z výše uvedeného je zřejmé, že musí existovat souslednost mezi tímto jevem a stavem světa. Ten na prahu nového tisíciletí definoval Francis Fukuyama knihou *Konec dějin a poslední člověk*, v níž tvrdil, že „totalitní státy a diktatury jako např. Kuba či Bělorusko jsou pouze anachronismem a je otázkou času, kdy i v nich zvítězí západní model fungování společnosti“. Fukuyama srovnává své myšlenky s Marxovými tak, že Karl Marx považoval dějiny za spění ke komunismu, Fukuyama za jejich konec považuje právě dosažení liberální společnosti, volného trhu a západního životního stylu.

Je zajímavé, ba přímo signifikantní, že v tomto citátu vypadlo z výčtu totalitních států Rusko a Čína, protože to měly být výkladní skříně liberálně demokratických představ o všemocí tržní ekonomiky.

Málokterý historik a politolog se ale mylil tak katastrofálně jako právě Fukuyama, nicméně v uplynulých dvaceti letech byl modlou západních politiků, především těch eurounijních, kteří jeho názory přetavili v taktiku „uobchodování totalitních režimů k demokracii“, což skončilo fiaskem války na Ukrajině a selhává i v případě Číny, neboť jak se ukazuje, pro tuto zemi je globalizace pouze trik, jak hospodářsky a tedy i mocensky oslabit Západ.

Pohledu na utopický svět, v němž skončily dějiny, pak podlehl i autoři literární fantastiky, protože podle Fukuyamy už nebylo co „odrážet“ ve smyslu Gunnovy definice, takže se otevřelo pole pro psaní moderních pohádek, myslím drakobijecou a upíří literaturu, která nemá žádný přesah a je prvoplánově určena pro zábavu, pro literaturu, která se vzdala „úchyty na reálný svět“, poněvadž koncem 90. let se zdálo, že svět žádné úchyty nemá.

Tento vývoj se zakrývá floskulí, že vědeckotechnický vývoj zklamal, že zklamala astronautika, ale já osobně si myslím, že více vývoj sci-fi literatury od konce 90. let ovlivnila Fukuyamova liberální představa o „konci dějin“ než recese astronautiky.

Nicméně ještě před Putinovou invazí na Ukrajinu, která definitivně rozbila Fukuyamovu představu „mocenského bezčasi“, se v západním světě prosadily myšlenkové proudy, jejichž stávidla otevřel tentýž bezkonfliktní pohled na současnost, takže bylo třeba si nějaké konflikty, byť kulturní, vymyslet. Mám na mysli kulturu „woke“, hnutí BLM, jež se zvrhlo v rasismus naruby, zpolitizovanou ekologii do formy ekologismu a vůbec vše, co se kvůli nedostatku lepšího pojmenování označuje jako progresivismus.

Součástí progresivismu je také přehodnocování minulosti, nový ahistorický výklad dějin západní civilizace. Nelze přece Kryštofu Kolumbovi, typickému člověku s náboženským omezením 15. století, vyčítat genocidu a otrokářství, když tyto zločiny se teprve vymezily ve 20., respektive v 19. století. Je to stejné, jako kdybychom lékaře od středověku až po 19. století odsoudili jako vrahy, neboť pouštěním krve nepochybně mnoho svých pacientů usmrtili. Jestliže středověké lékaře omlouvá nedostatek přírodovědných znalostí, proč Kolumba neomlouvá nedostatek sociálních znalostí?

Tato diskriminace pak v posledních dvaceti letech část autorů sci-fi přiměla, aby utekli k bezproblémové fantasii, jiné však podnítila, aby se začali zamýšlet nad průběhem dějin a pokoušet se odpovědět na otázku, zda mohly probíhat jinak, a kdyby ano, co by se změnilo k lepšímu, jestli by se změnilo. Odtud plyne velké množství sci-fi románů s námětem alternativní historie či odehrávajících se v paralelních světech, prolínajících se časových rovin, respektive zacyklených do časových smyček.

Tato všechna díla lze pokládat za angažovaná, neboť podle Gunnovy definice jsou zrcadly, která odrážejí pozměněnou realitu, zatímco drakobijeckým příběhům je jedno, zda se na Kolumba pohlíží jako na zločince, nebo že Putin vtrhl na Ukrajinu a masakruje její obyvatelstvo.

Putinova invaze je první ukázkou boje o pozici globálního hegemona, který tímto začal a zřejmě bude významný pro celý zbytek 21. století. Na straně jedné slábnoucí Spojené státy, oslabené „studenou občanskou válkou“ či „kulturní válkou“, na straně druhé o revanš usilující putinovské Rusko a ještě mnohem nebezpečnější komunistická Čína. Vedení této obří země se podařilo implementovat tržní ekonomiku do totalitního systému a vědomo si mocenské převahy USA vsadilo na lest. Čína se bude vyhýbat horké válce tak dlouho, dokud hospodářskou válkou nezíská tak dominantní postavení, že horká válka musí skončit jejím vítězstvím.

Pokud použiji literární příměr, od 24. února 2022 jsme svědky nového kola staronové hry o trůny, kde v roli starého krále a jeho dvora jsou Spojené státy a jejich spojenci v NATO, odbojnými a po moci toužícími princí pak Rusko, Čína a do třetice země militantního islámu.

To vše představuje nový impuls pro autory sci-fi, měli by tomuto globálnímu zápolení, které už je v běhu, nastavovat zrcadlo, a stejně tak reflektovat progresivismus liberální demokracie a uvažovat o dopadech nejmodernějších technologií, jako je robotizace a umělé inteligence, spolu s oživením astronautiky, které přinesl vstup soukromého kapitálu. Na obzoru jsou literární díla, v nichž se bude anticipovat nová hra o trůny, v nichž adepti na post globálního hegemona uspějí nebo neuspějí, v nichž proběhnou sociologické experimenty na papíře třeba s Čínou jako novým vládcem světa, v nichž bude do těchto konfliktů zapojena umělé inteligence a v nichž třeba dojde na emigraci svobodomyšlných lidí do vesmíru – v tom spočívá angažovanost dnešní literární fantastiky.

Post scriptum

V závěru této stati padl termín „hra o trůny“ jako synonymum pro globální mocenský boj o postavení světového hegemona. Je nepochybně zajímavé a trochu děsivé, jak mohl George R. R. Martin právě v období Fukuyamova „konce dějin“, tedy skoro před 30 lety, začít psát ságu, která jako by předznamenávala nové tisíciletí, které už stačilo přinést další velkou válku v Evropě a bezprecedentní energetickou krizi jako signál nového kola hry o trůny. Jenže tuhle jeho jasnozřivost nikdo neviděl a dá se odhalit pouze zpětně, ovšem jen těmi čtenáři, kteří dohlédnou dál než jen na povrch děje s neustálými vraždami, intrikami a válkami. Nicméně je to důkaz, že dnešní svět již má Gunnovy „úchyty“ i pro fantasii, pokud je autor chce hledat.

Samozřejmě že pohodlnější bude opačný postup – surfovat na současné vlně progresivismu a sbírat literární ceny, tedy stát se propagandistou. Tomu se ale fantasii vzpěčuje, právě proto, že „úchyty“ dnešního světa žádají i v tomto žánru kritiku a nikoli adoraci.

Když jsem měl tento článek dopsaný z první vody, krásný důkaz výše uvedeného tvrzení poskytla recenze románu *Vládce džinů* P. Djelii Clarka z pera Jiřího Grunta, uveřejněná v Interkomu 9/22. Autor za román získal Nebulu, což přimělo Jiřího Grunta knihu pozorně přečíst a důkladně rozpitvat skoro na pěti dvousloupkových stránkách Interkomu. Recenzent začíná, že má pro netrpělivé čtenáře jen jednu dobrou, ale zato celou řadu špatných zpráv. Prý autor pozorně okoukal, jak se píše dobrá kniha, ale tím klady končí, neboť autorovi se nepodařilo, (a ani se podařit nemohlo, dodávám já), naroubovat na situaci, v níž se na svět vrátili džinové, patřičné mantry progresivismu. Nebo naopak zdařilo tak, že román přestal fungovat. Podle Jiřího Grunta je tato fantasii specifická právě politickou angažovaností (v podkapitole recenze s příhodným názvem „Rasismus, kolonialismus, diletantismus“), která, jelikož souzní s liberální ideologií, je vlastně pouhou propagandou názorů, které už byly dávno vybojovány, a o nichž P. Djelii Clark musel vědět, že s nimi určitě nenarazí, ba že budou přivítány s jásotem.

Putler v pytli (recenze)

Nicméně právě proto se autor *Vládce džinů* dostal do neřešitelných potíží, které recenzent Jiří Grunt shrnul takto: „Větší problém, než co v knize není, ovšem představuje to, co v ní je.“ (Str. 12, Interkom 9/22). Proto charakter postav neodpovídá jejich sociálnímu původu, proto v knize autor sice uznává náboženství, ale „jakýkoli náboženský projev je úplně vyprázdněný.“ (Str. 14, Interkom 9/22).

Nemá cenu, abych dále citoval z recenze, která je dostupná v Interkomu 9/22, nicméně se o ni nemohu nezmínit, neboť dokládá úvodní tezi tohoto článku, že záleží pouze na charakteru autora, zda chce psát opravdu angažovaně, nebo se vézt na vlně současné ideologie, což, jak je vidět, lze i v žánru fantasy, i když s obtížemi.

Přesto si neodpustím delší citát ze závěru recenze, snad mi Jiří Grunt toto opisování odpustí, neboť je chirurgicky přesný a vystihuje to, co jsem opomenul – že **propagandistická literatura je vždy spojena s předstíráním:**

Mně se zda, že tato Nebula byla udělena za poměrně zdařilé předstírání, že se něco událo, aniž by hrozilo nebezpečí, že se jakkoli naruší status quo. Možná je Vládce džinů příkladem nové BEZPEČNÉ literatury, která zkouší přebírat zavedená schémata dobrodružné literatury, ale odstranit z nich jakoukoli existenciální nejistotu, která by mohla čtenáře překvapit nebo dokonce způsobit, že by ho čtení změnilo.“ (Str. 15, Interkom 9/22)

Jak dokonalá definice konformismu, který dnes přináší ceny, a to nejen v žánru literární fantastiky! **František Novotný**

Osmadvacátého října byla osazena na boční fasádu budovy ministerstva vnitra na Letné dočasná výtvarná instalace uměleckého sdružení MV ČR, jehož vůdčí osobností je Vít Rakušan. Artefakt tvoří vlajky Česka a Ukrajiny, mezi nimiž na pláň shlíží z otvoru v černém vaku na zemřelé tvář ruského prezidenta Putina. Jelikož má pod nosem symbol Z, který zároveň připomíná knírek nacistického diktátora Hitlera, jde evidentně o symbolickou podobiznu jakéhosi diktátorského křížence. Autorské sdružení instalaci nijak nenazvalo, recenzent se však již setkal s názvem díla Putler v pytli, pod nímž nejspíš bude též v budoucnosti katalogizováno.

Jak už je pro instalace ve veřejném prostoru typické, nejde ani tak o dokonale zvládnuté výtvarné techniky, jako o apel na veřejnost, přičemž právě její reakce je zásadním obsahem artefaktu a obvykle je vícevrstevná. (Tzv. wow! efektem se v této recenzi zabývat nebudeme.)

Veřejnost, včetně té odborné, na instalaci reagovala v zásadě třemi způsoby: První skupina pozorovatelů ji odmítla jako zcela nepatřičnou, zneužívající oficiální symboly, několik jedinců dokonce podalo trestní oznámení, na něž umělecký šéf skupiny Rakušan reagoval oznámením, že je připraven zaplatit pokutu. Ti elokventnější z nich snesli i argumenty věčně poukazující na evokaci nikoli spravedlnosti, nýbrž nenávisti a také chybnou metaforiku.

Druhá skupina se s vlastním obsahem ztotožňuje, avšak zpochybňuje prostor, v němž byl artefakt instalován. Soudí, že by mu lépe odpovídal jiný, například Centrum současného umění DOX. Autoři argumentují tím, že umístění shlížející na Letenskou pláň je významnější, už proto, že se tam měla sejít proputinovská demonstrace. Pak se ovšem nabízí úvaha, proč nebyl artefakt instalován na Národní muzeum, odkud by na demonstraci shlížel skutečně. Navíc by odpadla obava z případných mezinárodních reakcí: muzeum je muzeum, žádný úřad.

A konečně třetí skupina instalaci artefaktu rozhodně podporuje a to ve všech ohledech. Její postoj plně vystihuje rčení Na hrubý pytel hrubá záplata, nebo aby v Rusku dobře rozuměli, Грубый патч для грубого мешка, či jak zpívá Metallica, Fight Fire With Fire.

Nelze rozhodně říct, že by některý z postojů plně převládl, avšak to se v případě instalací ve veřejném prostoru nestává. Ani recenzent se nedokáže plně pro jeden z nich rozhodnout.

Nabízí proto vlastní interpretaci. Jde o variantu známého vzkazu obránců Hadího ostrova: Ruská válečná loď, jdi do prdele!, určenou tentokrát ruskému prezidentovi. Slovo „pytel“ se běžně používá v běžné mluvě jako přijatelná varianta výrazu „vrdele“. Např. když zakopneme na výletě s vnučaty o kořen, zvoláme spíše Do pytle než to druhé. Vzhledem k tomu, že Letenská pláň je dětí plná, považuje proto recenzent Putlera v pytli za vhodnější řešení než diktátorovu hlavu trčící z hýždí.

Jaroslav Veis

Odposlechnuto

Tajemství úspěchu je slušnost a upřímnost. Jakmile se jich zbavíte – dosáhnete všeho.

Andrej Babiš

Ann Leckieová: Ve službách Milosti

Trilogie *Rádčská říše*, jejímž je kniha *Ve službách Milosti* závěrečným dílem, je v rámci sci-fi literatury poměrně netypická. Chceme-li pochopit, jakým způsobem dopadla, je potřeba stručně připomenout, čím byly neobvyklé první dva díly. Zvláště úvodní díl, který lze číst i samostatně, umožňoval výklad z řady odlišných úhlů pohledu a zatím nebylo jisté, do jaké míry jeho vyznění ještě může trilogie jako celek pozměnit.

Nyní už je zřejmé, že nejmýstižnější bylo čtení nejvíce přímočaré. *Ve službách Spravedlnosti* byl příběh o pomstě. Sledovali jsme její průběh v řadě různorodých prostředí: od existenciálního boje o život v ledové pustině přes složité sociální vztahy v exoticky působící kultuře až po politiku ovlivňující anexi celých planet. Viděli jsme ji v dlouhém časovém rozmezí: od idyly přerušené tragédií přes formování zárodků záměru až po vyústění schopné otřást existencí starobylé vesmírné říše. Podobné rozpětí je typické pro žánr, kterému se říká *vesmírná opera*. Obvyklá epická povaha tohoto žánru však byla podstatně narušena. Podoba vyprávění – co v něm bylo i co v něm nebylo obsaženo – byla podřízena tomu, abychom pochopili, o jakou pomstu se jedná. Příběh o tyranovi, který hrdinu připraví o někoho blízkého, takže se mu rozhodne pomstít, je ovšem jedním z našich nejtýpičtějších a tedy i nejsrozumitelnějších příběhů. Proč tedy vyžadoval tak důkladné vysvětlení?

Jak hrdina tak tyran jsou velmi neobvyklé, pro nás téměř nepředstavitelné cizí osoby. Tím, kdo se chce pomstít, je umělá inteligence, která byla původně součástí obrovské kosmické lodi, kterou řídila a o jejíž posádku se starala. Tím, na kom má být pomsta vykonána, je po několik tisíciletí žijící vládce vesmírné říše, jehož vědomí je sdíleno ve stovkách těl napříč planetami. A aby to nebylo tak jednoduché, tak hrdinka je po zániku své lodi nyní uzavřena v mysli obyčejného člověka, kdežto mysl tyranů dosáhla takové komplexity, že se patrně rozpadla do několika navzájem proti sobě skrytě bojujících frakcí. Aby byla podobně vyhocená situace nějak uvěřitelně možná, musela pro ni autorka vytvořit dostatečně členité a hlavně dostatečně neobvykle působící prostředí. A i když Rádčskou říši načrtla v dosti velkorysém měřítku, za její přesvědčivost stojí několik detailně zpracovaných jednotlivin, které zakomponovala hluboko do tkaniny příběhu. Rádčové nosí na rukou zásadně rukavice, mají hlubokou potřebu pít neustále čaj a nerozlišují v řeči mužský a ženský rod.

Je pozoruhodné, jak lze s použitím takto jednoduchých prostředků vyvolat dojem lidí, kteří jsou nám srozumitelní, ale přitom je neustále vnímáme jako odlišné. Zdá se, že zdaleka největší ohlas mezi čtenáři vzbudilo uniformní používání ženského rodu (i když třeba mě osobně nejvíce fascinovala ta záležitost s rukavicemi). Teď už víme, že v tomto postupu nebyly žádné feministické motivace. Chtěla-li Ann Leckieová vytvořit

podobným způsobem dojem odlišnosti a cizosti, musela si zvolit ženský rod, protože mužský naše jazyky používají pro generická označení normálně. Stojí přitom za povšimnutí, že bez této vlastnosti našeho jazyka by autorka tento neobvyklý efekt odlišnosti vůbec nemohla vyvolat. Existence konvence, která je sama o sobě svévolná, tak může paradoxně být předpokladem pro to, abychom dokázali vyjádřit něco nového.

Zajímavé ovšem je, že jde o cosi na pomezí fantastické realie a literárního prostředku. Hlavní hrdinka má na rozdíl od ostatních postav potíže rozlišovat mužské a ženské pohlaví i věčně u jednotlivých osob, a to vlastně i poté, co se nějak jinak prokázalo, zda jde o muže nebo ženu (a paměť má naopak téměř absolutní). Z věcného hlediska by se to dalo považovat za nedokonalost, zvláště když se tento motiv postupně dostává do pozadí, když se jeho dramatický potenciál postupně vyčerpá. Mně to však přišlo jako neobvykle důmyslná metoda, jak nám rychle přiblížit odlišnost, kterou pak mám čas postupně vnímat i dalšími, méně okázalými způsoby, takže získá na přesvědčivosti. A ústup jazykového motivu na úroveň čehosi všedního vlastně odpovídá naší zkušenosti, když poznáváme něco nového, co nás nejdříve mate, ale pak porozumíme a zvykneme si.

Přesným významem nebo záměrem jednotlivých reálií jsme si však v prvním díle nemohli být jisti. Hlavní hrdinka přistupovala k provedení své pomsty skutečně cílevědomě. A i když jí nepodřizovala úplně všechno, byl její – a tudíž i náš – pohled plánem na pomstu významně limitován. Zatímco v prvním díle vytvářel i díky tomu motiv pomsty velmi soudržný dramatický oblouk, následující kniha *Ve službách Meče* nás staví do neobvyklé situace, které se příběhy obvykle podrobně nevěnují. Co si počít „den poté“? Co máme dělat, když cíl, který náš život po dlouhou dobu ovládal, najednou zmizí, aniž by tím dal našemu dalšímu životu nějaký smysl. Odpověď, kterou nám kniha ukazuje, je nečekaná, protože hlavní hrdinka je neobvyklá. Neuvidíme totiž ani náznak nějaké morální kocoviny, pochyb nebo prázdnoty.

Myslím, že hlavním tématem druhého dílu je něco, co Ivan Adamovič už v recenzi na první knihu hezky označil jako „líčení složitých vyjednávání“. Hlavní hrdinka se projevuje jako ne-lidská nejenom tím, že po dokončení jednoho poslání hladce přejde k plnění dalšího úkolu. Ale nepřestává být umělou inteligencí, takže její chování odpovídá tomu, že svůj život vnímá jako bezmála matematické řešení složité optimalizační úlohy. Autorka nám to nejdříve předvádí v omezeném prostoru, na jedné vesmírné lodi, jejíž je hlavní hrdinka jmenována kapitánkou. Citlivými zásahy postupně vytváří v mikroklimatu lodního osazenstva, které je zneklidněno řadou mimořádných událostí, ke kterým došlo na konci prvního dílu, opět harmonii, která posádce umožní efektivně fungovat. V takto vyhocené podobě je to po-

měrně neobvyklý základ, na kterém by měla fungovat v zásdě vojenská organizace, což je samo o sobě zajímavé. Hlavně se tak ale předvádí, že hlavní hrdinka lidské myšlení a jednání vlastně chápe lépe, než lidé sami.

Hlavním jevištěm je však strategicky umístěná základna a u ní ležící planeta, kam je hlavní hrdinka se svou lodí vyslána vyřešit jakousi místní krizi. Víceméně celou druhou knihu je hlavní hrdinka nucena jen bezprostředně reagovat na události, které k ní přicházejí. Pozoruhodné však nejsou jen tyto peripetie, i když jsou z hlediska zápletky často nápadité, ale spíše způsoby, jakými se s nimi vyrovnává. Předně nikdy nepropadá panice, každou novou událost zahrne do celkového modelu, aniž by jí měla sklon nějak popírat nebo vytěšňovat. Díky tomu následně kvůli nutnosti řešit „velké“ krize neztrácí zájem o „malé“ záležitosti jiných lidí. Díky tomu nakonec věříme, že jednotlivá dílčí řešení, která můžou působit nahodile, v úhrnu přispívají ke strategii, jak situaci zvládnout jako celek, protože nikde nezůstanou žádné nepodchycené volné konce, které by se jí nakonec mohly vymstít. Jinak řečeno, hlavní hrdinka se chová jako dokonalý profesionál, což je při dnešních představách o tom, jak se má vytvářet vzrušení a napětí, nejen velmi neobvyklé, ale ve skutečnosti také o dost dobrodružnější, než by člověk mohl čekat.

Z hlediska vývoje celého cyklu je důležité, že když teď nejsme limitováni vnějším rámcem plánu na vykonání pomsty, poznáváme svět knihy jakoby podruhé. Je to složitá společnost plná protikladů, které mají rasové, náboženské, kulturní, politické, ekonomické i čistě osobní zdroje. Rádčská říše je vlastně vyhraněně koloniální. Dlouhodobě zabírá, a to klidně i s použitím vojenské síly, planety sousedící s její prostorem a kulturně je přizpůsobuje svému ideálu civilizovanosti. Nesnaží se je přímo unifikovat, ale vyžaduje, aby zapadly do určitého rámce, který zde reprezentuje koncept občanství. Ten ve společnosti teoreticky vytváří rovnost, avšak ani po velmi dlouhé době nemizí tak docela různé rodové a jinak „archaické“ rozdíly, které vytvářejí nerovnost i podle konceptu občanství, který by jí měl zaručovat alespoň ve vztahu ke státní moci. Nedá se tedy tvrdit, že by rádčská civilizace byla nutně zárukou spravedlnosti.

Průběh oněch „složitých vyjednávání“, které se odehrávají v prostoru, který vzniká mezi právním ideálem a jeho faktickou realizací, nám ukazuje, že chování hlavní hrdinky vůbec neodpovídá dnešní představě multikulturní společnosti, jak se mohlo zdát na základě první knihy. Hlavní hrdinka je bytostně racionální, takže svoje hodnotové soudy například nikdy neodvozuje od toho, že by pozice ovládajícího nebo ovládaného sama o sobě cokoli znamenala. Je-li někdo jednou rádčským občanem, pak musí v rozumné míře plnit povinnosti, které se od občana očekávají. Na druhou stranu mu ovšem ve stejné míře musí být přiznávána práva, která mu z toho titulu náležejí. Kultura Rádče může být zpochybněna jen do té míry, do jaké v ní něco křiklavě odporuje univerzální lidské etice – pak může být dokonce správné ji zpochybnit, což v knize také uvidíme. Ale z úplně stejných důvodů může být zpochybněno i chování obyvatel, kteří patří ke kultuře, kterou si rádčská civilizace podrobila.

Je to taková vzorová a reflektovaná realizace osvícenského ideálu, v kterém se poměrně organicky spojují tři nároky, které jsou samy o sobě spíše protikladné: historická podmíněnost, etická univerzálnost a respekt k existující politické moci. Tento základ není v knize nijak aktivně zdůrazňován, takže nepůsobí rušivě. Mám dokonce podezření, že si ho řada čtenářů může chybně vykládat jako kulturní relativismus, i když chování hlavní hrdinky takovému výkladu odpovídá jen velmi málo. Ale myslím, že jeho dnešní neobvyklost stojí za významnou částí působivosti, kterou s sebou nese druhá kniha. Je to totiž podoba spravedlnosti, která působí uspokojivě, když vidíme, jak ji někdo nestranně, ale s pochopením prosazuje.

Zatímco přechod mezi prvním a druhým dílem byl spíše zlokový, takže chvíli trvalo, než se ustavila zápletka knihy, třetí kniha zvaná *Ve službách Milosti* bezprostředně navazuje na složitě rozehranou situaci, do které rychle vklouzneme zpátky. Tentokrát je asi nejtěžší pochopit, co je tématem knihy, takže nejdříve začnu u toho, čím kniha není. Předně se už nazpátek nevrátíme k událostem, které by mohly rozhodovat o dějinách v měřítku, jakého jsme byli svědky na konci prvního dílu. Taková ztráta zájmu je pro *vesmírnou operu* poměrně netypická, což znovu ukazuje, že i když *Rádčská říše* vypráví příběh, který je v řadě ohledů klasický, vypráví ho způsobem spíše neobvyklým. K pochopení příliš nepřispěje ani pointa knihy, která si ce vyplyne z prvků, které byly v knize po celou dobu přítomny, ale vlastně se přímo netýká událostí, o kterých knihy hlavně pojednávaly. Není to závěr špatný, ale svojí povahou mnohem spíše připomíná pointu povídky než románové trilogie, což je trochu překvapivé.

Dalo by se říci, že u třetí knihy už jsme s původně cizím prostředím tak srostli, že nás nejvíce zajímá, co se bude v románovém světě dít. Ne jen, jak se bude vyvíjet zápletky. Ann Leckieová totiž vytvořila svět, jehož přitažlivost je do jisté míry založena na ne-utilitárnosti vyprávění o něm. Právě v tom nejvíce připomíná Ursulu Le Guinovou, která něco podobného dělala v komornějším měřítku, a C. J. Cherryhovou, která naopak volila scény ještě rozlehlejší. Už jsme si zvykli, že na „líčení složitých vyjednávání“, která mají smířit rozdílné zájmy, nejsou v první řadě zajímavé vnější, věcné spory, ale charaktery, vnitřní motivace. Vztahy mezi postavami jsou natolik složité, že vlastně samy představují dobrodružství. Myslím, že teprve na tomto pozadí je vidět, že tématem třetí knihy je vlastně proměna hlavní hrdinky z umělé inteligence na člověka.

Někdo, kdo na počátku příběhu neměl na světě žádné místo, ho postupně získá. Chová se tak, že i když není člověk, získá si přátele, jako by člověkem byl. A to ho zpětně ovlivní natolik, že jakoby člověkem být začíná. Jsou chvíle, kdy se hlavní hrdinka začne chovat specifickým způsobem iracionálně. Zatímco dříve byla sama sebe schopna započítat do „optimalizační úlohy“ stejně jako libovolný jiný prvek, najednou reakce na některé svoje činy nepředvídá. A to paradoxně proto, že sama sobě nerozumí v situacích, ve kterých ovšem chování jiných lidí rozumí velmi dobře. Ve světě Rádčské říše není inteligence neutrální kvalitou. Dostane-li možnost se rozvíjet mimo svoje původní určení, začne skrze ni prosvítat morální dobro a charak-

ter, tedy typické znaky osobnosti. Je to možná pohled idealizovaný, ale v knize na nás působí velmi skutečně. U umělých inteligencí, které řídí kosmické lodě nebo stanice, bylo usilování o „dobro“ svěřených osob vnímáno jako důsledek programování (a zajišťováno pojistkami na různých úrovních). Osobitost, tedy případné projevy jejich vzájemné odlišnosti, jako je záliba v písničkách u hlavní hrdinky, byly brány spíše jako poněkud kuriózní důsledek složitosti systému, která má i neškodně nepředvídatelné důsledky. Nás jako čtenáře změna pohledu, pravda, tolik nepřekvapí, protože jsme s hlavní hrdinkou byli od samého počátku, takže ji známe. Počítáme se mezi její přátele. Ale pro postavy, které podobnou zkušenost nemají, je to šok.

Proměna stroje na osobu není vlastním námětem příběhu, ale je svým nenápadným způsobem dojemná, takže se mi zdá, že možná skutečnou pointou vyprávění je. Kdybychom se na trilogii podívali jako na celek, přijde mi, že je v nové podobě variací na staré téma vztahu duše a těla. Na první pohled se zdá, že se Ann Leckieová staví k vědomí a jeho přesunům s téměř kyberpunkovou bezstarostností. Ale postupně se ukazuje, že tělo není záležitostí volby. Hlavní hrdinka neustále postrádá tělo, které měla jako loď. Zmnožení těl vládce Rádče přivádí nakonec říši na pokraj zhroutení. Mimozemšťané snaží se napodobovat fungování cizího těla jsou dokonale zmatení. A je to možná i pobyt v lidském těle, co hlavní hrdinku postupně činí lidskou. I vztah mezi tělem a duší je příkladem „vyjednávání“, protože každý vztah zřejmě potřebuje opakovaně vytvářet a ustalovat rovnováhu. Tím *Rádčská říše* připomíná klasickou sci-fi, která čerpala dramatickou působivost z „řešení problémů“. A současně se od ní odlišuje, protože „problémy“ zde mají často podobu odlišnou od té, na kterou jsme ve *vesmírné opeře* zvyklí.

Jsou ovšem možné i jiné pohledy. Hlavní hrdinku by šlo vnímat jako svébytnou inkarnaci Rousseauova *ušlechtilého divocha*, ovšemže ne ve smyslu civilizací nezkaženého, ale přesně naopak civilizací vytvořeného. Trilogie by pak celá šla vykládat v osvícenském duchu. První kniha tematizuje vzdor proti tyranovi, přičemž ale současně ukazuje

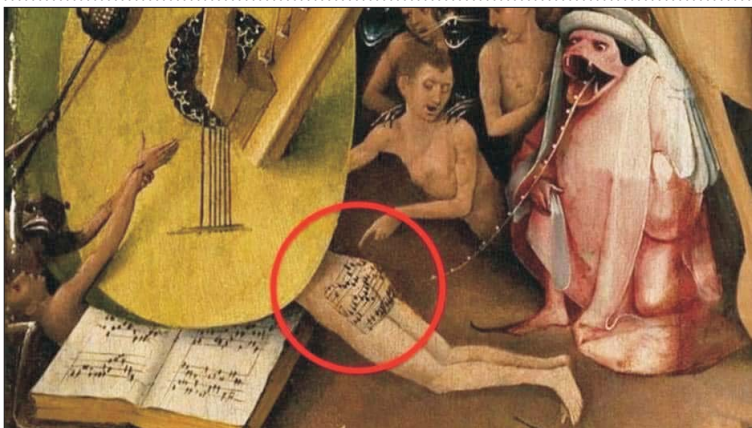
přednost člověka před idejí, když hlavní hrdinka na začátku zachraňuje před smrtí konkrétního člověka, i když to ohrozí její plány na pomstu. V druhé jsme viděli zájem o motiv obecné spravedlnosti. Třetí je pak zvláštní variantou romantické představy o lepším základu pro lidskou civilizaci. Autorka o těchto tématech pojednává s neobvyklou empatií – a nebo poučena dvěma stoletími jejich zjednodušování a zneužívání. Každopádně i při takovém pohledu vidíme, jak autorka tradiční schémata nenápadně redefinuje, i když v zásadě zachovává jejich původní smysl. Osobně bych ji proto radil spíše k pokračování dřívějších tradic fantastické literatury, než ke snahám o její výraznou proměnu.

Považuji trilogii *Rádčská říše* za neobyčejně zdařilé dílo a bez váhání jsem ji zařadil mezi svých pomyslných „dvacet nejlepších“ sci-fi románů. Vysvětlit proč není úplně jednoduché. Cizí kultura, kterou nám Ann Leckieová představila, mě fascinuje, příběh, který nám vyprávěla, se mi líbil jak obsahem tak svojí poměrně neobvyklou strukturou, a psychologická drobnokresba, v které zobrazuje postavy, mi také vyhovovala. Je ovšem nutné přiznat, že podobně zdařilých románových fresk nám moderní fantastická literatura nabízí celou řadu a že není přímo zřejmé, proč bychom si této měli cenit o tolik výše. Myslím, že pro mne se odpověď skrývá v charakteru hlavní hrdinky. Je to vlastně dokonale kladná postava. Jsou chvíle, kdy váhá, protože nemá dostatek informací, ale nikdy nepropadla beznaději. Nikdy také vlastně neřešila skutečné morální dilema, vždycky si věděla rady. A nikdy jí ve vykonání jejího rozhodnutí nebránily žádné vnitřní nesoulady nebo obtíže, nanejvýš vnější překážky. Ale navzdory této dokonalosti není osobností v žádném smyslu triviální.

Svým způsobem připomíná „anonymního“ hlavního hrdinu z *Piranesiho* Susanny Clarkové, působí podobně nad-lidsky, tedy „božsky“. Ale zatímco hrdina z *Piranesiho* k takovému stavu dospěl tím, že v samotě do jisté míry „zapomněl“, co všechno znamená být člověkem, takže jeho příběh působí trochu allegoricky, u hrdinky Ann Leckieové je pohyb přesně opačný, umělá inteligence, která byla kdysi dávno určitým způsobem pevně zformována, se mimovolně „učí“ být člověkem. A jestliže se někdo, kdo je dokonalý, může stát člověkem, evokuje to ve mně, že by se někdo, kdo je člověk, mohl stát dokonalým. To je představa, kterou naše zkušenosti, literární i skutečné, opakovaně usvědčují z nepravdivosti. Ale je to i představa, která přesto nepřestává být přitažlivá – a dojemná. Možná je zvláštní a důmyslný způsob, kterým se k ní trilogie Ann Leckieové dokázala přiblížit, tím, co mě na jejím příběhu tak okouzilo.

Jiří Grunt

Ann Leckieová: *Ve službách Milosti – Rádčská říše 3, Plus*, 2018, překlad Petr Kotrle, 312 str., 349 Kč

Pokud vás zajímá, jak by zněla hudba podle not vypálených na zadku jednoho z obyvatel Pekla, navíc hraná nástroji rovněž zobrazenými na slavném obraze Hieronyma Bosche, najdete ji na <https://www.youtube.com/watch?v=Onr1Cy3Bc2U>

Politika jako hra?

Pokud jste o hře *Disco Elysium* už něco slyšeli, pak to, že se nepodobá žádným jiným hrám. V tomto tvrzení je kus pravdy. *Disco Elysium* je rozhodně unikátní, zvláštní a experimentální svým zpracováním, hratelností a scénářem; avšak to, co ji skutečně odlišuje od ostatních, je její důraz na politiku. Málokdy jsem viděl hru, která by zkoumala různé politické ideologie do takových detailů a nuancí. A už jen kvůli tomu stojí za to si *Disco Elysium* zahrát. Ale vraťme se nejprve na začátek.

Disco Elysium je estonská RPG (hra na hrdiny) inspirovaná hrami využívajícími takzvaný Infinity Engine z přelomu tisíciletí, jako jsou *Baldur's Gate* a *Planescape Torment*. Šlo o součást renesance těchto her, jako například *Pillars of Eternity* a *Divinity: Original Sin*, k níž došlo v posledních letech. Herní styl Infinity Engine, známý svou izometrickou perspektivní grafikou a důrazem na poutavé vyprávění příběhu, začal po roce 2000 pomalu upadat a nahradily ho hry založené na 3D grafice a akční hratelnosti. Nicméně kolem roku 2015 zažil tento žánr opětovný návrat, protože herní studia začala využívat crowdfundingovou platformu Kickstarter k vytváření nových projektů, přičemž využila nostalgii hráčů, kterým chyběly starší oblíbené hry. Hru *Disco Elysium* je třeba vnímat jako součást tohoto širšího okruhu RPG her. Ale i v rámci této nové vlny her, která znovu nastartovala celý žánr, *Disco Elysium* vyčnívá vysoko nad ostatními a nastavilo laťku počítačovým RPG hrám hodně vysoko.

Stejně jako u mnoha jiných RPG her si před jejím začátkem nastavíte několik parametrů pro postavu hráče. K dispozici máte čtyři hlavní schopnosti: Intelekt, Psychiku, Tělesnou stavbu a Motoriku. Od úrovně těchto čtyř schopností se pak odvíjí šest různých dovedností vázaných na každou z nich, přičemž dohromady jich je 24: od rétoriky přes empatii až po rychlost reakcí. Můžete si dokonce zvolit kombinaci schopností a dovedností, což znamená, že vaše postava je například zběhlá při plnění fyzických úkolů, ale nedokáže mluvit s ostatními lidmi, nebo naopak.

Když jste si vytvořili postavu, hra může začít. Uvidíte černou obrazovku a probudí vás něco, co se ve hře nazývá „Prádávým mozkem plaza“. Zažíváte tu nejhorší možnou kocovinu a nechcete se probudit. Teprve poté, co dlouze rozmlouváte s různými částmi své duše, seberete konečně odvahu a otevřete oči, i když vám k tomu asi pomohly i hlasité klaksony aut, které slyšíte. Probudíte se v hotelovém pokoji, který je zcela zdemolovaný. Vaše postava leží rozvalená na podlaze, oblečená jen ve spodním prádle a ponožkách. To musela být ale krávná noc. Někdo vyrazil dveře do vaší koupelny z pantů. Kazetový přehrávač v pokoji je úplně rozbitý. Kolem vás leží půl tuctu prázdných lahví od alkoholu.

Prvním úkolem, který ve hře *Disco Elysium* musíte splnit, je obléknout se. To je složitější, než se zdá. Kalhoty najdete snadno, stejně jako sako. Vaše kravata ale visí na větráku – na větráku, který se mimochodem točí; a to znamená, že její získání je mnohem složitější. Jedna z vašich bot, vyrobená ze zelené krokodýlí kůže, leží pohozená na opačném konci pokoje. Druhá však záhadně chybí. No, možná to není zas taková záhada,

vezmeme-li v úvahu, že v okně vašeho pokoje zeje díra, která se až podezřele podobá botě. Jakmile se obléknete, vydáte se dolů do hotelové recepcce. Při rozhovoru s ředitelem hotelu a jedním z hostů si uvědomíte, že si ze včerejšího večera nepamatujete vůbec nic. Nebo z předešlé noci. Vlastně zjistíte, že si nepamatujete ani své vlastní jméno. A to je problém. Jeden z hostů – ví, kdo jste, ale vy nemáte tušení, kdo je ona – vás osloví „strážníku“, a to vám trochu osvěží paměť. Jste policista a musíte vyřešit vraždu. Váš nový parťák, policista ze sousedního okrsku jménem Kim Kitsuragi, který na vás čeká v hotelovém baru, vás informuje o podrobnostech případu. Sice vám úplně nevěří, že trpíte těžkou amnézií, že jste nějakým způsobem ztratil zbraň a odznak a nepamatujete si své vlastní jméno, ale velmi trpělivě vám vysvětlí, že na prázdném pozemku za hotelem byl oběšen člověk a že společně musíte tento případ vyřešit.

Velká část herního systému *Disco Elysium* je shodná s hrami využívajícími Infinity Engine. Hráč prozkoumává různé části herního světa a komunikuje s jednotlivými objekty a postavami. Hlavním rozdílem však je, že *Disco Elysium* neobsahuje žádné souboje. Vše se místo toho řeší pomocí systému ověřování dovedností a dialogů. Nemůžete někoho jen tak praštit, zpravidla s ním musíte nejprve vést dlouhý rozhovor a následně musíte být dostatečně dobří v určité dovednosti, abyste prošli požadovanou prověrkou svých schopností. Co dělá *Disco Elysium* skutečně jedinečným, je kvalita scénáře a prostředí. Tím, že vyvoják vynechali souboje, se mohou doopravdy soustředit na velmi propracované vyprávění příběhu a kreativní budování světa.

Disco Elysium se odehrává ve světě, který se tak trochu podobá tomu našemu. Hra se odehrává ve čtvrti zvané Martinaire ve městě Revachol. Před začátkem událostí, které se ve hře odehrávají, došlo v Revacholu ke komunistické revoluci, která svrhla předchozí monarchistický režim. Po několika letech revoluční vlády však do Revacholu vtrhly jednotky vedené aliancí kapitalistických národů známou jako „Koalice“, zbavily revolucionáře moci a převzaly vládu. Vaše postava je detektivem Revacholské občanské milice, městské policie. Svět Elysia, který vytvořil estonský spisovatel Robert Kurvitz a jeho tým tvůrců, je velmi propracovaný a komplexní. Podobá se našemu světu, zejména pokud žijete ve světě nebo zemi, která akorát prožívá krizi, jako například Revachol; ale nechybí zde ani prvky sci-fi. Auta ve hře vypadají jako nadupané superbouřáky z padesátých let. Výpočetní technika se však vydala naprosto jinou cestou než v našem světě a v mnohem větší míře využívá kazetové a rádiové technologie. Ve hře se také neustále mluví o něčem, čemu se říká „Bledule“; jde o záhadnou mlhu, díky níž dochází k narušení stěn reality, a také o pozorování kryptoidů, fantastických zvířat, která mohou, ale nemusí být skutečná. Vedle těchto nenápadných prvků fantasy je svět hry *Elysium* až překvapivě realistický. Čekají vás rozhovory o chudobě, užívání drog, neúspěšných podnicích, rasismu a odborech. Prvky magična ve hře slouží spíše jen k umocnění témat z reálného světa.

Historie onoho světa přímo ovlivňuje mnoho rozhovorů, které ve hře vedete, a celá hra vyniká jedinečnou postkomunistickou atmosférou. Čtvrť Martinaise, po níž se vaše postava – detektiv trpící alkoholismem a amnézií, který ukrývá temné tajemství a má slabost pro diskotéky – po celou hru potuluje, vypadá jako typické staré město někde ve východní Evropě, kde se mísí historické budovy s depresujícími betonovými stavbami. Hra se vyznačuje určitou malířskou estetikou, je celá provedená v šedé, modré a tyrkysové barvě s výraznými oranžovými akcenty, které působí jako protíváha jednotvárnosti onoho světa. To vše umocňuje stylový soundtrack britské nezávislé kapely Sea Power. V Martinaise je stále zima,

ačkoli hra dokáže toto pošmorné prostředí vyvážit spoustou humoru a chytrého textu. Vedlejší postavy jsou skutečně zajímavé a vaše postava dokáže navázat zajímavý vztah s poručíkem Kimem Kitsuragim. Zápletka, kterou rozplétáte při řešení vraždy, je napinavá a nepodobá se žádné, kterou jsem dosud viděl. Jak už jsem řekl na začátku, je jiná; a to právě díky tomu, že se *Disco Elysium* zaměřuje na politiku.

Postkomunistické prostředí hry se od našeho postkomunismu poněkud odlišuje. V Elysiu se Karel Marx jmenuje Krav Mazov a symbolem komunismu je pár jeleních parohů a bílá hvězda namísto rudé vlajky a srpů a kladiva, jak je tomu v našem světě. Vedle komunismu existují ještě tři další ideologie. Moralismus, ideologie „Koalice“ a systém, který zastává váš partner Kim, který se podobá centrismu s náboženským podtextem. Kromě toho zde také existuje fašismus a ultraliberalismus – v podstatě libertariánský hyperkapitalismus. Člověka asi napadne, že by hra mohla sklouznout k mrakovárnosti nebo přílišné političnosti, protože autoři hráči vnucují určitý světonázor. Ostatně, když autoři hry obdrželi cenu za nejlepší nezávislou hru, poděkovali svým hrdinům „Marxovi a Engelsovi za to, že je politicky vzdělali“. To nezní příliš slibně. *Disco Elysium* je však především umění. Má politické a literární ambice a autoři jsou dost chytrí na to, aby věděli, že pouhé podsouvání ideologie hráčům odporuje kvalitnímu umění. Navíc vzhledem ke skutečnosti, že jde o estonské autory, je jejich levičáctví spíše přijatelnější a ironičtější ve stylu Slavojě Žižeka než milenaristický rasový a genderový marxismus angloamerického typu.

Se všemi čtyřmi ideologiemi se ve hře zachází stejně, jelikož je postavy stejnou měrou zesměšňují a vysmívají se jim. Základním poselstvím je, že v případě Ravacholu všechny ideologie selhaly. Monarchie selhala, komunistická revoluce selhala a současná kombinace moralistického centrismu a liberálního hyperkapitalismu dokázala Ravachol uvrhnout do ještě většího marasmu. Jak v jednom okamžiku Kim prohlásí, „v tomto městě selhaly všechny názorové směry a vlády, ale já ho přesto miluji“. Jak si vaše postava v průběhu hry vybírá určité dialogové možnosti a rozhoduje se, postupně se přikloní k té či oné ideologii. Tímto způsobem si dokonce odemknete úkoly a mise, které jsou specifické pro danou ideologii. Jen málokterá hra se zabývá politikou tak důkladně jako *Disco Elysium*. Jednotlivé ideologie jsou ve hře zastoupeny vedlejšími

postavami, které vám zprostředkují odlišný pohled na jednotlivé myšlenkové směry. Komunismus představuje, mimo jiné, zkorumpovaný odborářský boss. I když se jistě snaží pro své zaměstnance vyjednat dobré podmínky, stará se především sám o sebe. A je v tom natolik dobrý, že už je tak tlustý a pohodlný, že se sotva zvedne ze židle. Pravděpodobně nejvýraznější fašistickou postavou hry je černošský nacionalista s vtipným názvem Measurehead. V jednom okamžiku hry musíte projít vchodem, který hlídá. Buď ho fyzicky překonáte – což je obtížné, protože jde o hodně vysokého chlapa – nebo se přidáte k jeho vědecky zdůvodněnému etnonacionalismu a morálně se zkompromitujete.

Hra *Disco Elysium* se stala velkým hitem, a to především díky kombinaci skvěle napsaného scénáře, zábavné hrátelnosti a literárních a politických ambicí. Předčila všechna očekávání a vytvořila nový typ RPG sektoru, který se nezaměřuje tolik na souboje a více se zajímá o kladení zásadních politických a společenských otázek. To vše se jí podařilo, aniž by přitom působila dotěrně, podbízivě nebo příliš zaujatě. Skutečně jde o mimořádný počín, který by měl konečně ukončit letitou debatu o tom, zda je možné videohry považovat za umění – skutečně jím jsou.

Tento příběh má však ještě jeden zajímavý dodatek. Po úspěchu *Disco Elysium* se vyrojila řada spekulací o tom, co bude tvůrce hry – společnost ZA/UM – dělat dál. V roce 2020 vytvořili *Disco Elysium: The Final Cut*, aktualizovanou a rozšířenou verzi hry, která odstranila chyby, obsahovala množství nových postav a přidala několik hodin herního obsahu navíc. Od té doby bylo ticho po pěšině. Chystají pokračování hry? Vytvoří úplně jinou hru zasazenou do světa Elysia? Jediná aktuální informace, která je dostupná, je, že asi před měsícem studio ZA/UM propustilo Kurvitze a velkou část týmu, který stál za původní hrou. Vypadá to na odvěký konflikt mezi uměním a obchodem. Obchodníci, kteří ve skutečnosti všechno řídí, vyhodili idealisty, kteří vytvořili hru inspirovanou marxismem. Jde o ironii, protože to je přesně to, co autoři předpovídali. Během jednoho rozhovoru, který se odehrává v *Disco Elysium*, říká Joyce, ultraliberální postava, která ve čtvrti Martinaise vyjednává s odborovou organizací, následující: „Kapitál má tu schopnost, že si dokáže podřídit veškerou vlastní sebekritiku. Dokonce i ti, kteří by chtěli kapitál kritizovat, ho nakonec pošlí.“ Ukázalo se, že měla pravdu.

Petr Svoreň, jr.

Časem s vědou - listopad

● velkých činech vědy, techniky a medicíny

„Minulého roku v listopadu, jedenáctého, večer po západu Slunce, když jsem po svém zvyku obdivoval hvězdy na jasném nebi, postřehl jsem, že nová a neobvyklá hvězda, převyšující všechny ostatní jasností, svítí mi právě nad hlavou; a poněvadž skoro od dětství znám hvězdy dokonale (což není nijak zvlášť obtížné), bylo mi zcela zřejmé, že žádná hvězda v těch místech nikdy dříve nebyvala, ani ta nejslabší, tím spíše žádná tak jasná jako tato. Byl jsem natolik ohromen, že jsem se neostýchal pochybovat o důvěryhodnosti svého zraku. Ale když jsem se ujistil, že ostatní, kterým jsem na to místo ukázal, viděli, že tam hvězda opravdu je, neměl jsem žádné další pochybnosti. Vskutku zázrak, který nebyl nikdy před naší dobou viděn, v žádné době od počátku světa.“

Tak popsal v dobově květnatém latinském spisku *O nové hvězdě, nikdy nevidané od počátku světa* (vyšel v květnu 1573) tehdy šestadvacetiletý Tycho Brahe své první pozorování, když se 11. listopadu 1572 po setmění vracel z alchymistické laboratoře. Nová hvězda v souhvězdí Kasiopeje byla v té době pozorována v Evropě i na Dálném východě; Tycho sice nebyl jejím objevitelem, nicméně byl to právě on, který ji svým tiskem zpopularizoval; proto se dnes jmenuje po něm. Však nedosti, on totiž ve svém spise vyslovil názor, že nemůže jít ani o meteorit, ani o kometu, nýbrž o nově zrozenou hvězdu. Tato *stella nova*, jak zjistil z její malé paralaxy, se musela nacházet mnohem dál než Měsíc, což odporovalo tehdy přijímanému Aristotelovu názoru, že nebe je neměnné a všechny případné změny „tam nahoře“ mohou probíhat jen v prostoru mezi Měsícem a Zemí. (Tehdy ještě převládalo přesvědčení, že Země je středem vesmíru, před třiceti lety vydaný Koperníkův spis o heliocentrismu církev potírala.)

Braheho domněnka byla ještě za jeho života podpořena takřikajíc shůry, když v létě 1596 objevil německý pastor David Fabricius první hvězdu s proměnnou jasností – Miru Ceti (česky „Podivuhodná ve Velrybě“). Navíc už v září 1604, tři roky po Tychonově smrti, vzplála na nebi další nová hvězda (té se podle jejího nejvýznamnějšího pozorovatele říká Keplerova a jako důkaz proti Aristotelově neměnnosti nebes ji použil Galileo).

V době, kdy „svou“ novu poprvé spatřil Tycho Brahe, zářila asi jako Jupiter. V příštích čtrnácti dnech se zjasňovala, až překonala i Venuši; to byla vidět dokonce i ve dne. Během několika dalších dní však začala slábnout a měnila barvu od jasně bílé přes žlutou a oranžovou až po slabě načervenalé světlo. Během března 1574 se pozorovatelům – tehdy ještě bez dalekohledu – nadobro ztratila.

Dnes víme, že nešlo o novu, nýbrž o supernovu, navíc přímo v naší Galaxii, ve vzdálenosti asi 7500 světelných let. (Zatímco u novy mateřská hvězda svoje zjasnění přežije, časem se zklidní a vrátí do zhruba předchozího stavu, přeměny v supernově jsou důkladnější a vedou k výbuchu, který matku často zničí. Proto také supernova září mnohem jasněji než nova.)

Výbuch supernovy v naší Galaxii je díkybohu docela vzácný (být to blíž, mohl by ohrozit Země), přichází v průměru jednou za sto let. Za posledních tisíc let jich bylo bezpečně prokázáno pět: v souhvězdí Vlka v roce 1006, v Býku 1054, v Kasiopeji 1181, v Kasiopeji 1572 a v Hadonošovi 1604. Dodatečně byl nalezen ještě zbytek supernovy ze 2. poloviny 17. století (pravděpodobně 1680) v Kasiopeji. Ze supernov vně Galaxie pak mnozí máme v paměti tu, jejíž světlo k našim břehům dorazilo v únoru 1987 z galaxie Velké Magellanovo mračno.

Tychonova supernova sice krásně nebe sotva měsíc a po necelém půldruha roce našim zrakům zmizela, leč přesto se zapsala do dějin vědy. Jednak rozhodla o tom, že mladý Tycho Brahe, který tehdy v bavorském Augsburgu studoval hlavně filozofii, právo a chemii, definitivně propadl astronomii, jednak zarazila první hřebíček do představy stacionárního vesmíru. (Cenný spis o Tychonově supernově s podobnými závěry vydal roku 1574 také Tadeáš Hájek v Praze. V roce 1904 o ní napsal doktorskou práci Milan Rastislav Štefánik, vzděláním astronom.)

Od Tychonových časů astronomie nebetyčně pokročila, mimo jiné díky vývoji pozorovacích metod i přístrojů. A poněvadž bystrooký Dán zjistil polohu nové hvězdy s vysokou přesností několika úhlových minut, podařilo se v roce 1960 na jejím místě identifikovat velmi slabou expandující mlhovinu.

Nu a počátkem našeho století hvězdáři vystopovali i to, co po Tychonově supernově zbylo – torzo bílého trpaslíka. K jeho objevu přispělo, že se, odmrštěn výbuchem, rychlostí pohybu zřetelně odlišuje od ostatních hvězd v oblasti. Takže – co se tehdy stalo? Horká a hustá hvězda typu bílého trpaslíka vysávala hmotu ze svého průvodce – normální hvězdy. Nový materiál zahustil masu trpaslíka natolik, že se rozběhla termonukleární reakce vedoucí k explozi o jasnosti miliardy sluncí... (V tom se náš Tychouš mýlil, on nepozoroval *zrod*, nýbrž *zánik* hvězdy.)

Dnes na místě Tychonovy supernovy registrujeme ještě zdroje rádiového i rentgenového záření. **František Houdek**

Odposlechnuto

Rusko je velmi postmoderní země. „Ruce pryč od sporu nás Slovanů!“ vykřikují zde Armén s Tuvincem. **Lucie Sulovská**

A přijde čas, kdy řekneš – ano, budu otrokem, ale budu otrokem cara celého světa. **Michail Lermontov o porušěncích, Rusech ve druhé generaci původně civilizovaných rodičů**

Nepotřebuju k cestování pas. Počkám na to, až bude Rusko všude. **nášivka na uniformě mrtvého Rusa**

V Rusku všechno vlastnictví pochází z „vyžebal“, „dostal darem“ nebo někoho „obral“. Majetku z práce je velmi málo. Proto není solidní a není v úctě. – Věčné snění vždy jen s jedinou myšlenkou: jak se vyhnout práci... **V. V. Rozanov**

Faraonův odkaz

Třeštění letitého popularizátora 120

Památky po tajemné civilizaci starého Egypta lákaly nejen lupiče a sběratele, ale od počátku 19. století i vědce, počínaje Jeanem-Françoisem Champollionem, který v roce 1822 rozluštil staroegyptské hieroglyfy (IK 9/2022).

Jedním z armády egyptologů po něm byl i Brit Howard Carter. Do Egypta se dostal sedmnáctiletý v roce 1891. Začínal jako kreslič nálezu, poté se střídavými úspěchy zkoumal naleziště v Údolí králů na západním břehu Nilu naproti Luxoru. V roce 1915 získal sponzora v osobě britského lorda Carnarvona, díky němuž se po skončení první světové války mohl dát do velkorysého pátrání. Mecenáš už ztrácel trpělivost, když **4. listopadu 1922**, přesně sto let po průlomu Champollionové, jeden z dělníků narazil v písku na vrchol schodiště vedoucího dolů do skály. Do Británie letí telegram: „Konečně jsem učinil nádherný objev v Údolí králů. Velkopráh hrobka s neporušenými pečeti. Přerušuji práci do vašeho příjezdu. Gratuluji.“ **26. listopadu** Carter do hrobky nahlédl probouranou dírou a nazířil spolu s lordem, jeho dcerou a svým asistentem, už za přítomnosti egyptského úředníka, proboural vstupní portál a vstoupil do první místnosti. Před sebou měl téměř kompletně zachovalou hrobku. Patřila egyptskému panovníkovi Tutanchamonovi, který vládl v polovině 14. století před Kristem.

Vedle pozlaceného sarkofágu s nabalzamovanou mumii se zlatou maskou na tváři (k té se ovšem Carter propracoval až po třech letech) krypta obsahovala ohromnou, skoro netknutou pohřební výbavu včetně válečného vozu.

Z věcí, které se neukazují, jde mimo jiné o zásobu jídla pro onen svět: třeba hovězí a skopové maso, drůbež, chléb, 26 džbánů prvotřídního vína (pečlivě označených ročníkem produkce, vinicí a jménem sklep mistra), jeden džbán kvalitní ovocné šťávy, dvě nádoby s medem, vinné hrozny, fíky, mandle, luštěniny, česnek, semena vodního melounu a různá koření.

Trvalejší předměty čítající tisíce položek, šperky, sošky, truhlice, oděvy se staly muzejními exponáty. Howard Carter zpracovával svůj nález prakticky do konce života v roce 1939.

Objev Tutanchamonovy hrobky, v Údolí králů jediné zachované, vzbudil celosvětové pozdvižení a významně přispěl k zájmu o kulturu starých Egyptanů.

Před třiceti lety jsem Egyptské muzeum v Káhiře navštívil a dodnes vzpomínám na svoje pocity. Kupodivu v nich nad obdivem převládala tíseň... Jak se stalo, že se ta mocná říše proměnila v prach?

Stejná otázka zaujala i Miroslava Bárta, tím spíš, že coby fundovaný egyptolog věděl, že starý Egypt prošel za tisíce let existence hned několika krizemi.

Profesor Bárta z toho usoudil, že každá civilizace jednou zkolabuje a tím dostane šanci „očistit“ se od toho, co ji podřývalo, a začít znovu. Dokonce formuloval *sedmero zákonů kolapsu*. Týkají se oblastí materiálních i nehmotných. Jsou opravdu zajímavé a stojí za to si je na internetu najít. Mezi nimi pak „jeden zákon vládne všem, jeden jim všem káže“... Bárta ho nazval podle starořeckého mudrce a filosofa, který

hlásal, že nic není navěky, vše plyne a podléhá změně, přičemž vývoj probíhá v cyklech. *Hérakleitův zákon* je univerzální, nadčasová, důvtipná a výstižná charakteristika fungování lidského světa. Může znít třeba takto: *To, co napřed přivedlo civilizaci na vrchol, poté obvykle způsobí i její krizi.* (Krise nebo kolaps neznamena zánik, zpravidla spočívá ve skokovém zchudnutí většiny obyvatel a v následném zjednodušení chodu společnosti.)

Z fyzických příkladů toho, co se v současnosti z nositele pokroku stalo koulí na noze, je to například část techniky počínaje knihtiskem a fosilními palivy přes dopravní prostředky či přehnojené monokultury až třeba k počítačům a sociálním sítím, z oblastí abstraktních je to většina položek takzvané společenské smlouvy, od důchodů přes zdravotnictví až po lidská práva a svobody, ba i samotné společenské zřízení.

Ale ani tohle všechno zdaleka není všechno. Dosud jsme se totiž pohybovali jen vně člověkovy duše, což je odvěká lidská slabost – externalizovat problémy, snažit se je nahlížet zvenčí. Jenže tady **my sami** jsme součástí řešeného problému... V tom je Hérakleitův zákon neúprosný – všechny, snad úplně všechny problémy, které jsme si nadrobili, začínají v naší psychice. V ní najdeme položky, díky nimž jsme se v minulosti pozdvihli, ale které nám teď brání se ve výšinách být jen udržet. Tak třeba: sobectví (všechno pro mě a moji rodinu), agresivita (odstranit konkurenty), nenasytost (syslení na horší časy), pohodlnost (dělat spíš věci snadné než riskovat pro správné), závislost na sebeklamu (dodával útěchu i naději ve zlých dobách)...

S těmito vlastnostmi je jakékoli protikrizové opatření sekáním hlav hydře – místo jedné narostou dvě další. Naopak při jejich oslabení by každý kolaps dopadl mírněji a lépe by se rozbihal další cyklus vývoje.

Dnes už víme, jak kolapsu předejít: víc se uskrovnit a ukázat, šetřit přírodu i zdroje. Tomu ale nejsme s to dostat, poněvadž si to v hloubi duše nepřejeme; my všichni na stávajícím systému parazitujeme. A tak můžeme jen čekat, až bublina praskne.

František Houdek

Odposlechnuto

Kdybych musel volit mezi fungující vládou a fungujícím tiskem, volil bych tisk.

Thomas Jefferson

O populárních umělcích, kteří se vyjadřují ke společenským a politickým problémům, se často mluví s despektem. Nepravě. Ke společenským a politickým otázkám by se přece měly vyjadřovat především pophvězdy. Ne snad proto, že by jejich myšlenky byly tak podnětné a hluboké. Ale protože, řečeno s jasnou cynickou nadsázkou, veřejná debata současnosti je jakousi extenzí zábavního průmyslu, funguje na základě podobných principů. Dominantní v ní je sebezprezentace a také schopnost vyjít vstříc požadavkům předpokládaného publika. V ní zaujímané postoje slouží také jako nástroj signalizace statusu či příslušnosti ke skupině.

Ondřej Štindl

Události na pozadí

Na nový český seriál *Pozadí událostí* jsem se rozhodl dívat vlastně jen náhodou, ale bylo to jedno z nejšťastnějších rozhodnutí poslední doby. Nejprve jsem se v televizi podíval na kus příběhu, a pak jsem si na a2larm.cz přečetl, co jsem ve skutečnosti viděl. Bylo to potěšení, jaké současná domácí dramatická tvorba přináší jen zřídka. Neobvyklá byla i následná diskuze, která tentokrát přesáhla zavedené sociální bubliny. Měl bych k věci dvě poznámky, které takto otevřeně, tuším, nezazněly.

K seriálu. Největší pozornost na sebe pochopitelně strhly jednotlivé dílčí motivy, u kterých se rozebíralo, nakolik jsou dramaticky podařené nebo morálně správné. Úplně v tom zaniklo, jaký byl seriál jako celek. Obvyklý televizní seriál dneska dosáhl takové míry neumělosti ve scénáři, režii i hereckých výkonech, že koncentrace trapnosti, kterou přináší, je pro soudného diváka skoro nesnesitelná. *Pozadí událostí* se z obvyklého průměru vymykalo, ovšem nikoliv tím, že by bylo kvalitnější. Po mém soudu byl totiž seriál složený ze samých klíšé. Každá postava, každá událost, každý mezilidský vztah, všechno bylo zaryté vytvořeno podle nějaké dobře známé šablony. Ve světě, který nám příběh předvedl, programově nebylo nic nového, nečekaného, osobitého nebo dokonce znepokojivého. A herci to statečně zahráli, jako by si banalitu celého díla i každé jeho složky nepřipouštěli. Výsledek je proto na české poměry docela věrohodný, dokonce i trapnost byla zahrána vážně, což není vůbec jednoduché. Jenže výsledek vůbec nic neznamenal, byla to rafinovaná podoba poezie nonsensu, která se navenek tváří, že nese srozumitelný a snad i podstatný význam, ale ve skutečnosti jen omílá náhodně odposlechnuté tropy. Tvrdí-li autoři, že v druhém plánu detektivky chtěli nastavit zrcadlo současné společnosti, podařilo se jim to s radikálností, která nejspíš nebyla plánovaná. Docela obratně pře-

vším ukázali, jak sterilní a nemohoucí je ve své obvyklé podobě žánr televizního seriálu pro hlavní vysílací čas. Kupodivu k tomu, aby řekl, že král je nahý, se nikdo neodhodlal.

K aktivismu. *Pozadí událostí* by nejspíš televizi prošlo bez většího zájmu, kdyby se na některá klíšé nevrhla část aktivistů, kteří se rozhodli dohlížet na skryté hříchy současné společnosti. Jestli měli ve své kritice pravdu, to je na diskuzi. A zdá se, že ta do jisté míry i probíhala. Přinejmenším se pohoršení aktivistů nad seriálem ze specializovaných fór, která širší veřejnost nezná, přelilo ven natolik, aby tentokrát vzbudilo i hlasy s opačným názorem. Mně však nepřijde zajímavé, nakolik měli aktivisté pravdu, ale nakolik oprávněně si zvolili téma, které napadli. Jistě, na televizním seriálu si každý může vybrat, co ho zajímá. Ale jestliže někdo zuřivě zaútočí na nějaký dílčí aspekt příběhu, i když velmi podobné argumenty zpochybňují i všechny jeho ostatní prvky, je to překvapivé a hodné pozornosti. Znamená to, že dotyční nejsou ochotni vnímat příběh jako takový. Seriál očividně záměrně obsahoval prvky pro dnešní aktivismus žádoucí i nepřijatelné. A falešně byly úplně stejným způsobem, takže by bylo na místě zastudit je jako celek. Ale pohoršení bylo větší než soudnost. Osobně nevyčítám aktivistům, že se mýlí (i když může být znepokojivé, že se mýlí tak často a důsledně). Ale nedokážu přijmout, že se vědomě rozhodli nevnímat kontext. To, co zobrazuje umění, jistě může být morální i nemorální. Ale hlavním problémem stereotypu není nemorálnost, nýbrž banálnost. Účelové převádění hodnocení do morální oblasti znamená, že nejde o pravdu, ale o moc. V takové situaci není diskuze možná, protože útočící strana o ni nemá zájem. To je přesně ta chvíle, kdy rozum podléhá ideologii. A z historie už víme, že to skončí špatně – a to dokonce i v případě, že by výtky, s kterými aktivisté přicházejí, byly oprávněné.

Jiří Grunt

Splněný sen

Německý institut pro ekonomický výzkum dospěl k závěru, že každý německý občan by měl dostat k 18. narozeninám částku dvacet tisíc eur. Částečně by se tím vyrovnala nespravedlnost, čtu ve zprávě, způsobená tím, že někdo po rodičích zdědí majlant a jiný dluhy. Takhle by na tom byli všichni stejně a s dvaceti tisíci by mohli snadněji studovat nebo otevřít nějakou aktivitu, dnes se tomu říká start up.

Proč z toho mám radost? Nehodlám požádat o německé občanství a poté falšovat rodný list, abych fatální sedmičku na začátku označení věku změnil na příjemnou jedničku.

Nápad Německého institutu беру jako velkou satisfakci. Před lety jsem totiž v naší sci-fi komunitě otevřel literární workshop. Jmenovalo se to *Projekt milion*. Bylo to na konci minulého režimu a tehdy byl milion astronomická částka.

Námět byl tento: Okamžikem dovršení 18. věku každý mladý člověk dostane od státu milion. A už nikdy poté ani korunu. Je na něm, aby získanou sumu udržel a rozvinul a naložil s ní tak, aby mu zajistila až do smrti bezpečný život.

Zadání workshopu počítalo s různým přístupem: Jak historicky taková společnost vznikne? Jak funguje ekonomicky?

Jaké to bude mít sociální dopady? Jak bude vypadat kultura takové společnosti, jaká bude její politická struktura?

Do mého workshopu se přihlásil tučet adeptů a všichni do jednoho dospěli k závěru, že projekt milion je úplná blbost a že by důsledky byly zhoubné.

Od té doby uplynulo 32 let a vida, Německý institut přišel s takřka totožným nápadem. Od toho mého se ale liší v podstatném bodu: Já jsem předpokládal, že by čerstvý milionář už nikdy žádné další peníze od státu nemohl čekat. Něco takového zřejmě onu progresivistickou německou instituci nenapadlo. Projekt zapadá do konceptu helikoptérových peněz, to jsou ty sumy rozdávané plošně pod heslem nepodmíněného příjmu.

Můj projekt byl jiný. Předpokládal osobní odpovědnost, důraz kladl na píli a prozíravost. Vůdčí heslo zní „každý svého štěstí strůjcem“ a taky „jak si kdo ustele, tak si lehne“.

Což jsou myšlenky zralé na vygumování z lidské mysli v duchu filtrace správného a nesprávného uvažování. Zřejmě právem. Vždyť ten můj projekt všichni odmítli. Už tehdy před 32 lety byli náležitě probuzení, tehdy se říkalo uvědoměli. Snad se k tomu taky propracuju, ale nějak se mi to nedaří a za úplnou blbost pokládám projekt Německého institutu.

Ondřej Neff

DOGMA

BLOODSHOT – mohl být tuctový film o tom, jak vojáka zabil, znovuoživil a on se pomstil. Jenže je to film o tom, jak vojáka zabil, znovuoživil a on se pomstil, a znovuoživil a on se pomstil, a znovuoživil a on se pomstil... Není to ani výjimečně zábavné, ani výjimečně zručně natočené; ke konci to trochu připomíná filmového Running Mana a nemá to logiku stejně jako on.

CESTA ZA ŽIVOU VODOU – I Norsko má svého Zdeňka Trošku (Trošku Babovřesky Z pekla, nikoliv Trošku Slunce, seno, Chamaré), svého Popeláka, a spoustu dalších motivů i způsobů, jak moderními výrazy rádooby zhumornit více či méně klasické pohádky. Ale abyste se nenechali nacytat: tenhle film má i předchozí díl, kde se asi představitelů mnozí a mnohé, s čím se tedy bez vysvětlení pracuje, a asi bude mít i další díl, protože některé hrozby tady zůstaly bez reflexe... Koho zajímají, ať hledá.

DOKTOR SPÁNEK – je zbytečně dlouhý, zbytečně panoptikální, zbytečně naroubovaný jako druhý díl Osvícení. Má to světlé chvílky a temné momenty, ale jestli si zápletku budete pamatovat i za pár let, budete dobří. Ovšem kdo má zájem, nechť je ujištěn, že existují i horší přepisy Kinga...

FANTASTICKÁ ZVÍŘATA: BRUMBÁLOVA TAJEMSTVÍ – nepokračují v sestupné tendenci série, protože ta se změnila ve volný pád do žumpy kouzelnického světa. Jsou k uzoufání nudná, ale zato zbytečná, a nucené zmínění Brumbálovy homosexuality, když o ní v celém původním Potterovi nebyla zmínka, to korunuje. Snaha vydojit nápad s jizvou ve tvaru blesku je tak už vyloženě eklaft, protože tahle nefantastická kráva je hodně dlouho mrtvá.

FANTASY ISLAND – není fantasy ani Island. Tvůrci se snažili o změnu, ale bohužel se nad ní příliš nezamysleli. Na druhou stranu se tu pořád něco děje, každou chvíli dojde k nějakému zvratu a nakonec přežije dost těch, kteří by si zasloužili zemřít, a naopak. Škoda promarněné příležitosti, ale našťastí ne diváková času.

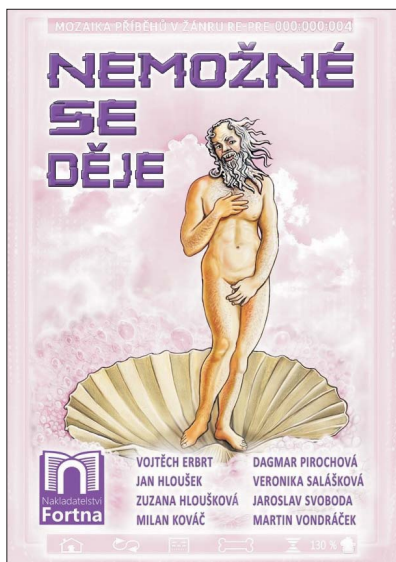
JAN ŽIŽKA – nestojí jako Žižka za nic, ovšem jako Robin Hood je taky špatný, ale zato jako Rambo není nic moc. Nefunguje ani jako historický film, ani jako dobová dobrodružka na motivy historie, mockrát viděný lom Amerika nudí a kamera je vyloženě špatná. Jediný, kdo tu něco umí, jsou kaskadéři, ale ty zabijí zběsilý stíhací snažící se zabít víc protagonistů, než na kolik filmaři skutečně měli peníze. Jo, a jakkoliv „příliš starý“ Til Schweiger by byl asi stotisíckrát lepší Žižka – Ben Foster promine.

JOKER – jako psychodrama dobré, ale k čemu nová variace, když by se podle ní stal Joker protivníkem Batmana plus mínus na začátku svého důchodového věku? Kdyby si vybrali jinou postavu, jo, to mohlo být zábavné, ale takhle diváky lákají na Jokera bez Jokera.

KROTITELÉ DUCHŮ: ODKAZ – je sice lepší než Krotitelé duchů: Tlusté a blbé holky, ale co lepší není, že. Jinak je to ale celkem nuda smíchaná s nenápaditostí a okořeněná nostalgií; vždyť tvůrci se nezmohli ani na originálního nepřítele a zase vytáhli Gozera a Pány klíče a brány. Čili odkazem Odkazu je, že žádní dobří krotitelé asi už nikdy nepřijdou...

TO KAPITOLA 2 – trochu moc dlouhé, trochu moc panoptikální, trochu moc dlouho po prvním dílu... vlastně trochu moc všechno. Nejpůsobivější je konec po konci, po zabítí TOHO...

Filip Gotfrid

Nemožné se děje

Už počtvrté se mírně obměněný česko-slovenský autorský tým vrátil do světa re-pre (real prediction), aby nám na příkladu 12 humoristicky laděných povídek předvedl, co všechno mohou v našich životech opanovat moderní technologie, pokud jim to dovolíme, tentokrát v duchu hesla „Je to nemožné, a přesto se to děje.“ Povídky jako vždy tvoří propojenou mozaiku příběhů a volně navazují na první re-pre sbírku Odpor je zbytečný (2012), druhou s názvem My jsme vám to říkali (2014) a třetí pojmenovanou Už je to tady (2021), rozhodně se však čistě samostatně. Byť jsou to knížky malého formátu (reprekaps), umí překvapit a není radno ani jednu podceňovat! Do „Nemožné se děje“ přispěli: Vojtěch Erbrť, Jan Hloušek, Zuzana Hloušková, Milan Kováč, Dagmar Pirochová, Veronika Salášková, Jaroslav Svoboda, Martin Vondráček. Vydalo Nakladatelství Fortna v říjnu 2022, brož., 374 stran.

Budeme poctěni, napíšete-li si o recenzní výtisk. Sdělte nám prosím adresu redaktora nebo výdejní místo Zásilkovny. Děkujeme!

S pozdravem Zuzana Hloušková (zangadora@seznam.cz)
Nakladatelství Fortna, z. s., www.efortna.cz

Setkání s kapitánem Flotily s překvapením

Sobota 1. října 2022 byla svátkem pro všechny příznivce oblíbeného seriálu Star Trek. Díky FAN BASE a práci několika zapálených fanoušků v čele se skvělou organizátorkou Terezii „Invi“ Holešínskou nás už podruhé navštívila herečka Kate Mulgrew, představitelka kapitána hvězdné lodi Voyager se stejnojmenného seriálu Kathryn Janeway. Kate Mulgrew se u nás moc líbilo, kromě samotného setkání s trekisty v Kulturním centru Novodvorská navštívila vedle Prahy i středověký hrad, kde ji hudební vstoupení dalšího fanouška Star Treku Filipa „Grita“ Neumanna zaujalo natolik, že se na její přání zúčastnil i sobotního vystoupení v Praze. Oproti minulému setkání byla Kate Mulgrew ještě bezprostřednější, ochotně odpovídala na všechny otázky, setkání s námi všemi si moc užila a přímo nás vyzvala, ať se ptáme „opravdu na cokoli“. Mimo jiné zavzpomínala na svou roli „paní Colombové“ v samostatném seriálu, který vznikl jako odezva na poněkud tajemnou a nikdy neviděnou manželku inspektora Colomba (Peter Falk se ale v tomto seriálu neobjevil). Taky nám prozradila, jak si musela před natáčením Voyageru ostříhat dlouhé vlasy, protože role kapitánky to zkrátka vyžadovala.

Pro mě samotného ale bylo setkání největším zážitkem i největším překvapením ze všech. Na setkání jsem se samozřejmě dostal ve startrekové uniformě s distinkcemi kapitána Hvězdné flotily, Naprosto jsem ale nečekal, když mě moderátorka „Draky“ náhle zavolala na pódium, kde mě Kate Mulgrew coby kapitán Janeway (samozřejmě po přípravě se zasloučenými kamarády) na místě povýšila na „kapitána flotily“, což je hodnost udělovaná v poli a ve Star Treku se vyskytující velmi vzácně, takže jsem se stal jedním z mála (ne-li jediným) nositelem této hodnosti – a ještě z rukou autentického důstojníka Flotily. Kate zároveň připomněla, že se věnuji Star Treku už 35 let a vlastně jsem položil základy fanouškovského hnutí tohoto seriálu u nás (právě proto vystupuji na internetu jako „Praotec trekkie“ – snad mi to můj předchůdce i vzor z Řípu nebude mít za zlé). Byl to naprosto úžasný a jedinečný zážitek a děkuji na tomto místě kapitánu Janeway i všem kamarádům, kteří mi umožnili v takový okamžik stanout vedle tak významné herečky i postavy na pódiu.

Po dvou hodinách otázek a odpovědí následovala dražba, jejíž výtěžek byl věnován na výzkum Alzheimerovy choroby, který Kate Mulgrew svou činností podporuje. Nejvyšší částka byla vydražena za vstupenku na nedělní výlet lodí po Vltavě, kterého se Kate zúčastnila spolu s několika fanoušky. I tento výlet si všichni přítomní skvěle užili a určitě na něj budou vzpomínat hodně dlouho.

Na setkání samozřejmě nemohlo chybět ani společné fotografování účastníků s Kate a podepisování fotografií. A jako speciální akce bylo možno zakoupit pro tuto příležitost zvlášť

uvařené pivo i s příslušnými viněťami od spráteného pivovaru „Ovipistán“.

Setkání fanoušků a příznivců Star Treku s představitelkou kapitána Janeway se opravdu vydařilo a pro všechny (zvláště pak pro mne) bylo naprosto skvělým a nezapomenutelným zážitkem. Ještě jednou proto děkujeme všem, kteří nám toto setkání připravili a umožnili, a snad se brzy naskytne příležitost potkat i další představitele toho oblíbeného seriálu.

Honza „Praotec trekkie“ Pavlík

NON FICTION

Nick Lane

Záhada života

Proč je takový, jaký je?

Na knihu profesora evoluční biochemie na katedře genetiky, evoluce a životního prostředí University College London, letos pětapadesátiletého Nicka Lane jsme zde tuším už jednou upozorňovali, tehdy šlo o velice zajímavý a novátorsky podaný titul *Vývoj života – deset velkých vynálezů evoluce* (vydala Kniha Zlín, než ji pohltil Albatros).

Život se objevil zhruba půl miliardy let po vzniku Země, tedy asi před 4 miliardami let, ale poté se na více než dvě miliardy let, tedy skoro polovinu doby existence naší planety, zaskl na bakteriální úrovni komplexity. Bakterie ve skutečnosti zůstaly morfologicky jednoduché celé čtyři miliardy let. Ostře s nimi kontrastují všechny morfologicky složité organismy – rostliny, živočichové, houby, mořské řasy a jednobuněčná protista jako améba – které pocházejí z jediného společného předka, jenž žil před asi 1,5 až 2 miliardami let. Tím předkem byla zjevně „moderní“ buňka s vyříbenou vnitřní strukturou a bezprecedentní molekulární dynamikou, poháněná důmyslnými nanostroji kódovanými tisíci nových genů, jež se u bakterií z větší části nevysovtují. Vznikla pouze jednou, a to z jednoduchých bakteriálních předchůdců. Byla to mimořádná náhoda, anebo ostatní „experimenty“ v evoluci komplexity selhaly? V samém srdci biologie tak zeje černá díra neznáma.

Přechod od bakterie k moderní buňce je tak podobnou záhadou jako vznik života sám. Netušíme, proč se život vyvíjel tak podivně, jak se vyvíjel, a proč jsou buňky poháněny tak zvláštním způsobem.

Na obě otázky se snaží odpovědět kniha Nicka Lanea, která přináší přesvědčivý scénář proměny jednoduchých buněk v buňky komplexní s jejich charakteristickými vlastnostmi, doprovazený nezbytným vysvětlením biochemických základů fungování živých buněk a miliardy let vzdáleného zrodu života v těsné blízkosti hydrotermálních průduchů.

ZR

Nick Lane: Záhada života, Argo / Do-kořán, Praha 2022, 304 str., 379 Kč

